

2011ዓም(ኦገስት 9 2019

አማራ ሆይ! ይህንን ፅሁፍ ደጋግመህ አንብባህ በመረዳት ጠላቶችህን ከወዳጆችህ ለይተህ ዕወቅ። ላለመጥፋት መፍትሄም ፍጠር።

የሰኔ 8ቱ(ጁን 15) የአማራን ዘር ማጥፋቱ በአሮሞ ኩዴታ ወይስ ወረራ!

በቅድሚያ እያንዳንዳችን ታሪካችንን በአግባቡ ካወቅነውና ከታጠቅነው ፣ የሀሰት ታሪክ በሚከሰትበት ወቅት፣ ማምከኛው በድርጅት ፈጥኖ መደራጀትና መመከት መሆኑን ያላንዳች መዘግየትና ማወላወል መገንዘብና አፋጣኝ እርምጃ መውሰድ ተገቢ ነው። ፣ አሁን ወደፊት!

(1) በ16ኛው ክፍለ ዘመን መጀመሪያ አህመድ ግራኝ በወረራ ያዳከመውን አማራ፣ ከግራኝ ቀጥሎ የወረረን አሮሞ(ጋላ) ያላንዳች ከባድ ውጊያ በቀላሉ እሥከ አንጎት(ራያ) ጋልቦ ደረሰ። የያዛቸውንም ቦታዎች በአሮሞ ሥም ተካቸው። ከተሸነፈም በኋላ አሮሞ! የሰጣቸውን ሥሞች አማራው! ወደቀድሞ ሥማቸው አለመቀየሩ፣ በአሮሞዎች አሥተሳሰብ የአሮሞ ሥም ያላቸው ቦታዎች ሁሉ “የአሮሞ ናቸው” የሚልን አካሄድ ይዞ ብቅ አለ።

ዛሬም በተመሳሳይ በዚህ በ27ዓመት ውስጥ ትህነግ ወርሮ ያዳከመውን አማራ፣ በዚች አንድ ዓመት ውስጥ አንገቱን ቀና ለማድረግ ሲጥር በአጭር ለመቅጨትና በቀጣይነት አማራን የማጥፋቱን ሤራ ለመተግበር ዕቅድ ወጥቶ ፣ የኢትዮጵያን ሥም እንደሸፋን ተጠቅሞ የአሮሞ(የጋላ) መከላከያና ፌዴራል አነግን ጨምሮ፣ ዳግም የአሮሞ(የጋላ) ወረራ ሰኔ 8 ቀን አካሄዶ አራት(4) የአዴፓ አመራሮችን እና ቁጥራቸው በውል ያልታወቁ ወገኖችን ገደለ።

ወዲያውም በአማራ ክልል በሚባለው አማራ እርስ በእርሱ እንደተጋደለና የአገሪቱም ኤታ ማጀር ሹም እንደሞተ “ኩዴታ” እንዲመሥል የተቀነባበረው ፈጠራ ተለፈፈ። ከዚያን ቀን ጀምሮ ሠብብ ተፈልጎ በጠቅላላው በአገሪቱ ክፍላት የሚኖሩ አማራዎች ሽብርተኛና የመፈንቅለ መንግሥቱ ተካፋዮችና ተባባሪዎች እየተባሉ “አማራ” በመሆናቸው ብቻ እየታደኑ በመሳደድ፣ በመታሠርና በመገደል ላይ ይገኛሉ።

(2) “አዲስ አበባ የአሮሞ ናት” የሚለው ድፍረትስ ከምን መነጨ?

አዲስ አበባን አሥመልክቶ አምሥት የአሮሞ የዘር ድርጅቶች ማለትም በ1983ዓ ምህረቱ ሽግግር እና ከዚያም በኋላ ህገ መንግሥቱን ከትህነግ ጋር ያፀደቁት እነዲማ ነግዎና ሌንጮዎች፣ የመራራ ጉዲናና የበቀለ ገርባ ድርጅት፣ እንግሊዝ ለንደን ውስጥ “በኢትዮጵያ መቃብር ላይ አሮሚያን እንገነባለን” ሲል ተሰብሳቢዎቹ እነጃዋር፣ እነ እዝቄል ያጨበጨቡለትና ብዙዎቻችንን ጉድ ያሰኘው ሊብን ዋቆ ያለበት የእነንገፋ ድርጅት፣ ወዘተ...ያው የተለመደውን “የተጎዳንና የተናቅን፣ የተጠላን ወዘተ” ለቅሷቸውንና ማላዘናቸውን ካሥደመጡን በኋላ የአዲስ አበባ ባለቤት አሮሞ እንደሆነና እኛ እንደ

ሁለተኛ ዜጋ ሆነን መብታችንን እነሱ ሊያሰጡብቁልን እንደሚችሉ ፊት ለፊት በድፍረት መግለጫ በማውጣት አፈረጡት። ተንኮሉ የተሰራው ግን በእነ መለስ ትህነግና በእነሌንጮ አነግ በ1983ዓም ግንቦት ወር አማራው የተገለለበትን የሽግግር መንግሥት ሲያቋቁሙ ነው።

እነኚህ በባታችነት በሽታ በሚሠቃዩት በአማራ ጠሎቹ በእነመለስ ትህነግ እና በእነሌንጮ ለታዲማ ነግዎ | ዳውድ ኢብሳ | አባ ቢያ (አነግ) ተባባሪነትና አርቃቂነት ዘርና ቋንቋን መሠረት በማድረግ

(ሀ) የኢትዮጵያን አንድነት በማጥፋት፣ በዘር በተከፋፈሉ በዘጠኝ(9) መንግሥታትና ባንዲራዎች በመተካት፣

(ለ) የነባሯን የኢትዮጵያ የማንነት ካርታን በመለወጥ፣ በዘር በተሸነሽነት አዲስ ካርታ በመተካት፣

(ሐ) የነፃነታችንን ሠንደቅ ዓላማ አሸቀንጥረው በመጣል፣ በተግባር የብሔሮችንና የሃይማኖቶችን እኩልነት ሳይሆን በዘር ተለያይቶ መጠፋፋትን ባመጣልን በሌላ ባንዲራ በመተካት፣

(መ) ትህነግና አነግ! “ለወደፊት ሁኔታው ካላመቸን” በሚል ቀደም ሲል የተነሱበትን መንገድ “ህጋዊ ሽፋን” ለማላበስ ይረዳቸው ዘንድ አንቀፅ 39ኝን በህገ መንግሥት ተብዬው በማካተት አፀደቁ።

የተለያዩትንም ነገዶች በክልል የሸነሸኗቸው ለነገዶቹ ጥቅም አስበው ሳይሆን፣ ለእኩይ ተግባራቸው በመንገዳቸው ላይ በመቆም እንቅፋት ይሆናል ብለው፣ በጠላትነት የፈረጁትን አማራ ኅልውናውንና ቋንቋውን ከጊዜ ጋር አዳክሞ ለማጥፋት፣ እንዲሁም የሚቀራመቱትን መሬት ቋሚና የተረጋገጠ ዋስትና እንዲኖረው ለማድረግ “ በአገሪቱ ውስጥ ለደረሰት ሁሉ ችግሮች በዳይና ጨቋኝ፣ የኢትዮጵያ ሀገራዊና ህዝባዊ አንድነት በሚል የቆሙትና የብሔሮችን እኩልነት የማይቀበሉት ትምክህተኛ አማሮች ናቸው” ብሎ በመስበክ፣ ነገዶቹ ከጎናቸው እንዲቆሙና በአማራው ላይ እንዲዘምቱበት ለማሥቻል ነበር። ይህም እሥካሁን ከሞላ ጎደል ተሳክቶላቸዋል። ፍፃሜው ግን አይደለም።

ትህነግ እና የእነሌንጮ አነግ! የመጀመሪያው የአማራ ማዳከሚያ ያደረጉት ነገር ቢኖር “ለራስ ሲቆርሱ አያሳንሱ” እንዲሉ፣ አማራው የሚኖርባቸውን አካባቢዎችና መሬቶች በጉልበታቸው በመቀራመት ፣ የዝሆኑን ድርሻ መሬቶች መውሰድ ነው። ይህ አዲስ አበባንም ይጨምራል።

ይህ ከዚያን ጊዜ ጀምሮ የተተከለው መርዝ ከርሥት ከመሬት መፈናቀል አንሥቶ መላ አገሪቱን ውሥጡን ውሥጡን እንደምሥጥ ሲበላና በሚሊዮኖች የሚቆጠር የሰው ህይወት ሲቀጥፍ ኖሮ ትናንት አዲስ አበባ ላይ ገህድ ወጣ።

እነዚህ በጠባብ ጎሰኝነት የተለከፉ ድርጅቶች ይህ የውሸት ታሪክ በተደጋገመ ቁጥር እየታመነና ተቀባይነት እያገኘ ይሄዳል የሚል ዕምነት አላቸው። ይህ ደግሞ አይሆንም

አይባልም፣ በኤርትራ ሆኖ አይተነዋልና። የኤርትራ ጥያቄ የቅኝ ግዛት እንዳልነበረ እየታወቀ፣ እነኢሳያስ የቅኝ ግዛት ነው ብለው ብዙ ዓመታት ገፉበት፣ ውሸት ሲደጋገም ህልም አይሉት ቅዠት ዕውነት መሥሎ እዛሬው ዘመን አድርሰናል።

ከእንግዲህ ምርጫችን ተደራጅቶ መመከት ብቻ ነው። ይህንን ለማድረግ ደግሞ የአቢይንም ሆነ የሌላ ሰው ፈቃድ አይጠይቅም። በተግባር ሲታይ ዶክተር አቢይ ውስጡ አነግሮ ሥለሆነ መንታ ምላስ ይዞ መንታ መንገድ ላይ የቆመ በመምሰል አማራውም ሆነ የአንድነቱ ሃይል የየራሳቸውን ትግል አቀዝቅዘው፣ የአቢይን የአሮሞ መንግሥትና የአሮሞን ትግል አጅበው ሥልጣኑን እንዲያጠናክሩለት ሌት ተቀን እየሠራ ነው።

ማሳሰቢያ! በአንድ ልብ ቆርጠን ከታገልን፣ እንኳን አዲስ አበባ ጠቅላላ ኢትዮጵያም የዘር ክልል ፈርሶ የሁሉም መሆኗ አይቀሬ ይሆናል።

(3) አነግሮ ከወያኔ ጋር ሲሰራ በተለያዩ አካባቢዎች በአማራው ላይ ሥለፈጸመው ወንጀል ሌንጮ ለታ ተጠይቆ "በደኖም በሥልጣን ላይ ያለው ፓርቲ ያደረገው እንጅ አነግሮ አይደለም፣ አርባጉጉም አህዴድ እንጅ እኛ አላሥተዳደርንም" ብሎ የሰጠው አሥገራሚ መልስ ነው።

እንዲህ ዓይነቱ አሥገራሚ የታሪክ ክህደትም "አሣ ጎርጓሪ ዘንዶ ያወጣል" እንደሚባለው፣ ቀደም ብሎ በ16ኛው ክፍለ ዘመን በአሮሞ የተደረገውን ወረራ በድጋሜ በጥልቀት እንደንቃኝ እንገደዳለን። እሥከዛሬ እንደታየው ሸፍጥንና ክህደትን በቀጣይነት ካሥተናገድን፣ ወይም ሳናጋልጥ ዝምታን ከመረጥን፣ የበለጠ እየጎዳንና ከምድረገፅ እያጠፋን ይሄዳል፣ ዕውነትን ከተጎናፀፍን ግን በመካከላችን የመተማመን ብልጭታ ሊከሰት ይችል ይሆናል።

በተራ ቁጥር(1) (2) እና (3) ከተፃፈው ውጭ ከዚህ በታች ያለው "ጥር7 ቀን 2009ዓም" የተፃፈና አሁን ያለንበትን ወቅታዊ ሁኔታ ይገልፀዋል በሚል የወጣ ነው።

ማሳሰቢያ! ይህንን ታሪክ አዘል ፅሁፍ ያላንዳች መሰልቸት እሥከመጨረሻው እንድታነቡት እጋብዛለሁ።

ዛሬ አነግሮ በአማራው ላይ የፈጸመውን እንዳልፈጸመ የሰነዘረው አነጋገር ከኤርትራው ክህደት ያልተለዩ ከዕውነት የራቀ ሥለሆነ፣ "ሌንጮና ማሥረጃዎች" በሚለው ፅሁፍ ሥር ይመልከቱ።

ይህ ፅሁፍ የተሟላ የሚሆነው ከግራኝ ሲጀመር ሥለሆነ፣ ከዚህ ቀጥሎ እንከታተለው።

ደዋሮ(ሐረር) ውስጥ የነበሩ ኃያል የእስላም መሪዎች አቅም ሲያንሳቸው ለኢትዮጵያ ነገሥታት ታማኝ ሆነው በመገበር ሰላም ይፈጥሩ ነበር። በዚህ ሁኔታ ለብዙ ዘመን ሲኖሩ የቱርክ መሣሪያና ወታደራዊ እርዳታ በገፍ ይመጣላቸው ጀመር። በዚህ ወቅት ነው አህመድ ኢብራሂም(ግራኝ) የተነሳው።

የቦታዎችን የጥንት ሥሞች በመጨረሻ ገፅ ይመልከቱ! የፈጠጋርን(አርሲ) አውራጃ ያስቸግር የነበረውን የእስላም ጦር በማሸነፍ ደገልህን የተባለ የጦር መሪ እሥክ ሆባት አባረረው። ሆኖም ሆባት ላይ ሲደርስ የሥንቅና የትጥቅ እጥረት በደረሰበት ወቅት የግራኝ አህመድ ጦር መልሶ አባረረው።

በዚህም ግራኝ በ1517ዓ.ም. በንጉሱ በልብነ ድንግል ጦር ላይ የመጀመሪያውን ድል አገኘ። ይህም የመሣሪያና የወታደር እርዳታ ከቱርክ መንግሥት አስገኘለት።

በ1521 ዓ.ም. የካቲት ወር ማለቂያ ላይ የግራኝ ጦር በሥውር ተጉዞ ሞጆ ወንዝ አካባቢ ከምትገኝ ባደቄ ከምትባል ሥፍራ ላይ ከንጉሱ ጦር ጋር ገጥሞ በመሸነፉ ሸሽቶ ዝቋላ ተራራ አጠገብ መሸገ። የንጉሱ የጦር መሪዎች ተከታትለው ሊደመሡት ሲችሉ ይህን ባለማድረጋቸው ግራኝ ሲጠብቃቸው የነበሩ ሁለት መቶ(200) የቱርክ ወታደሮች እሥኪደርሱለት ጊዜ ሰጡት። የአገሬው ኑዋሪዎች የነበሩት ሜያዎች ሊወጉት ሞክረው 300 ቀስተኞችን ግራኝ ጨረሳቸው።

በዚያው ሳምንት እዚያው ዝቋላ አካባቢ “ሸምብራ ኩሬ” የተባለችውን ቀበሌ ለጦር ምሽግ ግራኝ መርጦ ያዘ። የጠበቃቸውም የቱርክ 200 ነፍጠኞች ደረሱለት።

መጋቢት 3ቀን 1521ዓ.ም. የሸምብራ ኩሬ ጦርነት ተደረገ። ከዚያን በፊት በኢትዮጵያ ታይቶ የማይታወቅ የጠመንጃ ጦርነት ታዩ። ይህ ለንጉሱ ወታደሮች ፍፁም አዲስ የሆነ የጦር መሣሪያ ለግራኝ ድል አሥገኘለት። በጦርነቱ 12000 ክርስቲያን ወታደሮችና 6000 የእስላም ወታደሮች እንደሞቱ፣ በዕለቱ ከግራኝ ጋር አብሮ የነበረ አብድልቃድር የተባለ የአረብ ፀሀፊ ዘግቧል።

በአካባቢው የነበሩ አብያተ ክርስቲያናት ተቃጠሉ። ወንዶች አንገታቸው በሰይፍ ተቆረጠ። ሴቶችና ሕፃናት ወደአረብ አገር(የመን) ለባርነት ተላኩ። ከብቶች ወደሶማሊያ አገር ተነዱ። ጠንክሮ ለመመለስ ግራኝ በምርኮ ያገኘውን ይዞ ወደሐረር ተመለሰ።

በሐምሌ ወር 1521ዓ.ም. እንደገና ተመልሶ ደዋሮን(ሐረርን) ወረረ። ቀጥሎም ባሊን(ባሌን) ወረረ። በባሌ የነበሩና የኖሩ ገዳማት ሀብታቸውና ወርቃቸው ተዘርፎ ተቃጠሉ። ከባሊ(ባሌ) ገዳማት በተገኘው ብቻ ሰባት(7) መድፎችንና ለሠራዊቱ የሚያስፈልገውን ስንቅና ጠምንጃዎችን ገዛ። ባሌ ውስጥ የወደሙ ገዳማት እሥከዛሬ አልተተኩም።

በጥር ወር 1522ዓ.ም. ግራኝ ጦሩን በይፋት በኩል አዝምቶ አንጾኪያ ላይ ታላቅ ጦርነት ተደረገ። የኢትዮጵያ ወታደሮች አይተውት በማያውቁት በመድፍ ጥይት ተደበደቡ።

የደረጃቸው የአንጻራዊ ቤተክርስቲያን በወርቅና በብር የተሰሩ ንዋዬ ቅድሳት በግራኝ የሶማሌ ወታደሮች ከተመዘበረ በኋላ እሳት ተለቀቀባት።

ግራኝ በወረራ በያዛቸው በደዋሮ(ሐረር) እና በፈጠጋር(አርሲ) አውራጃዎች የራሱን ሰዎች በመሾም ሥልጣኑን አደላድሎ በአዋሽና በዝቋላ መካከል በሚገኘው በሜያዎች አገር ሰፈረ። በአካባቢው በመዘዋወር ብዙ ክርስቲያኖችን በሰይፍ እያሰፈራራ አሰለመ።

ሐምሌ 9ቀን 1523ዓ.ም. በ1200ዓ.ም. የተመሠረተውን የታላቁን የደብረ ሊባኖስ ገዳም ንብረት ካስመዘበረ በኋላ ከነመነኮሳቱ አቃጠለ።

ንጉሡ ልብነ ድንግል ግራኝን መቋቋም ሥላቃታቸው በሽሽት ወደቤተአማራ ተጓዙ። የግራኝ ዋና እቅድ ንጉሡን በመግደል ወይም ቢቻል ይዞ በማስለም ኢትዮጵያን በአጠቃላይ ለማስለም ነበር። ዱካቸውን ተከትሎ አንጎት(ራያ) ላይ ደረሰባቸው። ብርቱ መከላከል አድርገው ለጊዜውም ቢሆን ግራኝን ማቆም ተቻለ።

እዚያው አንጎት ውስጥ ግራኝ ንጉሱን ደርሶባቸው። ንጉሱ ሲያመልጡ ሚናስ የተባለው የንጉሱ የመጨረሻ ልጅና ወዛዝርት በምርኮ ግራኝ እጅ ገቡ። ሁሉም የመንን ሲያስተዳድር ለነበረው የቱርክ ፓሻ በባርነት ተላኩ። አልሠልምም ያለውን የአንጎትን(የራያን) አማራ ሕዝብ ግራኝ በገፍ ጨረሰ። ቀጥሎም ወደ ጣና ሐይቅ በመሄድ በሐይቁ ደሴት ውስጥ የሚገኘውንና በ1200ዓ.ም. የተሠራውን ገዳም ሊያቃጥል ሲል መነኮሳቱ ገዳሙን ከቃጠሎ ለማዳን ባደረጉት ሥምምነት የገዳሙን ንብረት በጀልባ እየጫኑ አሥረከቡ። 150ሰዎችን ለመጫን የተሠራ ጀልባ 3 ጊዜ ተመላልሶ አጋዘ። ከንብረቱ ውስጥ የወርቅ መስቀሎች፣ ማጠኛዎች፣ ፅዋዎችና የከበሩ ዕቃዎች ይገኙበታል።

ግራኝ ይዘታውን ለማጠናከር ከባሕር ዳር እንደገና ወደ ደቡብ ምዕራብ በመምጣት የጦር ሠፈሩን እንደገና ወደዝዋይ አዛወረ። የአገሬው ኑዋሪዎች የሆኑትን የንጉሱን ታማኝ ዜጎች(የሜያ ሕዝብ) ከጠራረገ በኋላ ደዋሮን ቀጥሎም ባሌን እንደገና ወረረ።

ግማሽ ቀን በፈጀው በዚህ በባሌ ጦርነት አዝማች አዳሉና ልጁ ዘመንክርም በታላቅ ጀግንነት ተዋግተው ከ3000የክርስቲያን ወታደሮች ጋር ወድቀዋል።

በ1524ዓ.ም. ምሥራቅ ደቡብና መካከለኛ የኢትዮጵያ ግዛቶች በግራኝ ጦር ተደብድበዋል።

በዚህ ዘመን ያልተወረሩ ግዛቶች ዳሞት(ጎጃምና ሌቃ(ምሥራቅ ወለጋ))፣ ቢዛም(ቄለም(ምዕራብ ወለጋ))፣ ሰሜን ቤጌምድር፣ ትግሬና ባሕር ምድር(ኤርትራ) ሥለነበሩ እነዚህን ግዛቶች ለመውረር እንዲችል በመጋቢት 1525ዓ.ም. ግራኝ ሠራዊቱን ደብረ ብርሀን ላይ አከማቸ። በአጼ ዘርዐ ያዕቆብ በተሠሩ ገዳማት ምትክ መስጊዶች ተሠሩ፣ በግዳጅ የሰለመ ሠለመ፣ ያልሰለመ የአካባቢ አማራ በግራኝ ሠይፍ አንገቱ ተቀላ፣ ያመለጠውም ጫካ ገባ።

በ1525ዓ.ም. መጨረሻ ደምቢያንና አካባቢውን ከወረረ በኋላ በእንደርታ ላይ አልፎ ተምቤንን ወጋ። በሹም አጋሜ የተመራው ጦር ተምቤን ላይ ብርቱ መከላከል ቢያደርግም ግራኝን ማቆም አልቻለም። በዕለቱ ጦርነትም 10 000 የአጋሜ ወታደሮች አልቀዋል።

በዚሁ ዕለት አጼ ልብነድንግል አክሱም ገብተው ጦር ለማሰባሰብ ሞክረው ነበር፤ ነገር ግን ግራኝ ሥለደረሰባቸው ወደ ወልቃይት ጠገዴ ሸሽተው አመለጡ። ግራኝም የአክሱምን ደብሮች ከእነቀሳውስቱ አቃጠለ። ቀጥሎም ሠራዬንና ቤጌምድርን ወረረ።

በ1531ዓ.ም ለረጅም ዘመን ሲጠበቅ የነበረው 1000ነፍጥ፣ 1000 የፈንጂ ጦር፣ 4 ከባድ መድፎችና በድምሩ 535 ወታደሮችን የያዘው በክርስቶፎር ደጋማ የሚመራው የፖርቱጋሎች የጦር ዕርዳታ በባሕረ ነጋሽ ይሥሐቅ መንገድ መሪነት ደብረ ዳሞ ደረሰ(ዝርዝሩን ለማወቅ “የፖርቱጋሎች ጀግንነት” የተባለውን መፅሐፍ ይመልከቱ)።

ጳጉሜ 3ቀን 1532ዓ.ም. አጼ ልብነ ድንግል ተሸሽገው ከኖሩበት በደብረ ዳሞ ደብር ሞቱ። ልጃቸው ገላውዲዎስ ነገሠ።

ሚያዝያ 9ቀን 1534ዓ.ም. እንጣሎ አጠገብ በተደረገው ጦርነት ለመጀመሪያ ጊዜ ግራኝ በጥይት ቆስሎ ተሸንፎ ሸሸ።

ዙብል በምትባል የደንከል በርሀ መንደር ገብቶ ጦሩን ማጠናከር ጀመረ። ከአለቆቹ ከቱርክ ገዥዎች ጋር በመላላክ በእጁ ያስገባው የክርስቲያን አገር ከእጁ ሊወጣ ሥለሆነ ወታደርና መሣሪያ ባሰቸኳይ እንዲደርስለት ገጸ በረከት ጨምሮ ላከ።

ከቱርክ መንግሥትም 900 ምርጥ ነፍጠኞችን ያካተተ 2000 ወታደሮችና 10 መድፎች ተላኩለት።

ለፖርቱጋሎች ምንም ዓይነት እርዳታ እንዳይደርስ የቱርክ መርከቦች ምፅዋንና አካባቢውን አጥረው ያዙ። ምንም እንኳን የሰውና የመሣሪያ እርዳታ ባይደርስለትም ክርስቶፎር ደጋማ ከግራኝ ጋር ለመዋጋት ቆረጠ።

መስከረም 2ቀን 1535ዓ.ም. ዋግ ላይ በተደረገው ውጊያ ኢትዮጵያውያንና ፖርቱጋሎች ብዙ ዕልቂት ደርሶባቸው ተሸነፉ። ክርስቶፎር ደጋማንም ግራኝ አንገቱን ቆርጦ ገደለው። ከፖርቱጋሎች ከ535 ወታደሮች ውስጥ **150** ብቻ ነው የተረፉት። ግራኝም በድል አድራጊነት ኑሮውን ለመቀጠል ወደ ደምቢያ ሄደ።

ሸዋ ውስጥ ከግራኝ የጦር አለቆች ጋር ሲዋጋ የቆየው አጼ ገላውዲዎስ የግራኝን ከበባ ጥሶ ወደሰሜን በመምጣት ከተረፉት የፖርቱጋል ወታደሮች ጋር ተገናኝቶ በጋራ ሥለሚያደርጉት ጦርነት ተማክረው ዕቅድ አወጡ።

በየካቲት ወር 1535ዓ.ም. ገላውዲዎስ 9000 ወታደሮችን ይዞ፣ ግራኝ ደግሞ 15000 ወታደሮችን አሰልፎ ደምቢያ ወረዳ ውስጥ ለሳምንት ያህል ተፋጥጠው ቆዩ።

ዘፍነውለታል። ለረጅም ዘመን ያለጠርነት በሰላም ኖሩበት። የግጦሽ መሬትም እየጠበበ መጣ። የነገዱን ችግር ለመፍታት “ገዳ” የተባለውን አስተዳደርን፣ አምልኮንና ጠርነትን የሚመራ ሥራአት አቋቋሙ። (ሥለገዳ ሥራዓት በይበልጥ ለመረዳት አቶ ይልማ ደሬሳ በ1956ዓ.ም. ያሳተሙትን “የ16ኛው ክፍለ ዘመን የኢትዮጵያ ታሪክ” መፅሐፍ ይመልከቱ)።

ክፍል3 **የኦሮሞ ወረራ**

በ1500ዓ.ም. አካባቢ (1ኛ) ወላቡ በመጥበቡ (2ኛ) የድሮ ጠላታቸው የሶማሌ ነገድ በባሌ ቆላዎች በኩል እየመጣ ጥቃት ሥለሚያደርስባቸው ከወላቡ ተነስተው መሃል ኢትዮጵያን ለመውረር አሰቡ።

በ1506ዓ.ም. ከወላቡ ወደሰሜን ጥቂት በመግፋት “አዳ ነቤ” ብለው እሥከሰየሙት ቦታ ድረስ መጥተው ቆሙ።

ሆኖም በ1508ዓ.ም. የኢትዮጵያ ንጉሥ በአዳል ወራሪዎች ላይ ያገኘውን ድል ሲሰሙ በመፍራት ከወረራው ተቆጥበው በነበሩበት አካባቢ በትዕግሥት ቆዩ።

ከ1517-1535ዓ.ም. አማራዎችና ግራኝ በጠርነት ሲጨራረሱ ኦሮሞዎች የጠርነቱን ውጤት ይጠብቁ ነበር። ግራኝም አሸነፈ፣ ንጉሱም አሸነፉ ኦሮሞዎች ግዛታቸውን ለማስፋፋት ከተዳከመ ጦር ጋር ቢጋጠሙ እንደሚሻላቸው ተገንዝበዋል።

ኦሮሞዎች ወላቡ በነበሩ ጊዜ በአራት ዋና ዋና ነገድ የተከፈሉ ነበሩ። እነሱም ከረዩ፣ መጫ፣ ቱለማና ወሎ ናቸው። እያንዳንዱም ነገድ በስሩ ብዙ ጎሣዎችን ያቀፈ ነው።

ግራኝም ሆነ ንጉሱ የኦሮሞዎችን አባያ አካባቢ መሥፈር የሚያውቁ አይመሥልም። ቢያውቁም ይህን ያህል ለጠርነት የሚዘጋጅና የሚደራጅ ኃይል አልመሰላቸውም።

ኦሮሞዎች ወላቡና አዳ ነቤ በነበሩ ጊዜ የነበራቸው “ለፎ” የሚባል እግረኛ ጦር ብቻ ነበር። ወረራቸውን በስፋትና በብዛት እንዲሆን ሲያቅዱ የፈረሰኛ ጦር መመልመልና ማሰልጠን ጀመሩ።

ግራኝ ሲሸነፍ ገላውዲዎስ በየአውራጃው አሥተዳደሩን ለማረጋገጥ ቢሞክርም የንጉሱ ጦርም ሆነ አሥተዳደር በየአቅጣጫው የተዳከመ ነበር።

በ 1535ዓ.ም. መጨረሻ የከረዩ ነገድ የሆነው በሜልባ ገዳ አሥተዳደር የሚመራው የጃዊ ጎሳ የዊብን ወንዝ ተሻግሮ ደቡብ ባሌን ወረረ። የወረራው ዋና ዓላማ በደቡብ ኢትዮጵያ አውራጃዎች ላይ ሠፊ የመሥፈሪያ ቦታ ለማግኘት ነበር። ባሌን ለመከላከል ሀመልማል የተባለ የንጉሱ ሹም “በትረ አሞራ” የተባለውን ጦር ይዞ ከጃዊዎች ጋር ሲዋጋ ሞተ፣ ጦሩም ወደሰሜን ባሌ ሸሸ። ጃዊዎችም ጠርነቱ ቢቀናቸውም የዘረፉትን ይዘው ወደ ወላቡ ተመለሱ እንጅ ሰፍረው አልቀሩም። ሆኖም ለወደፊቱ በወረራ ብዙ ቦታ መያዝ እንደሚቻል ግንዛቤ ሠጥቷቸዋል።

በ1536ዓ.ም. ሁለተኛው የባሊ (ባሌ) ወረራ በሙደና ገዳ አሥተዳደር በሚመራው በበርቱማ ጎሣዎች ተደረገ። ከኢትዮጵያ መንግሥት በኩል ይህን ወረራ የሚከላከል

አንዳችም ጦር በቦታው ሥላልነበረ፤አሮሞዎች እያንዳንዱ ወረዳ ውስጥ ኗሪ የነበረውን ሕዝብ እየፈጁ ሰፊ መሬት ያዙ።በእነዚህ ወረዳዎች ውስጥ በአብዛኛው ኗሪ የነበሩት አማራዎችና ሀዲያዎች ነበሩ።በግራኝ ጦርነት የደቀቁ ሥለነበር ምንም ዓይነት መከላከል አላደረጉም።

በ1538ዓ.ም ባሊ(ባሌ) ሙሉ በሙሉ ተወርሮ አብቅቶ፤የአሮሞ ጦር ደዋሮ(ሐረር)ና ፈጠጋር(አርሲ) ሠፈረ። የከረዩ ነገድ በአብዛኛው ከወላቡ ተንቀሳቅሶ በሥሩ ያሉት በሜልባ ገዳ አስተዳደር የተመራው የጃዊ እና በሙደና ገዳ አስተዳደር የተመራው የባርቱማ ጎሣዎች ወግተው በያዙት በባሊ(ባሌ) ላይ ሠፈሩ።

በ1543ዓ.ም ደዋሮ(ሐረር) ድንበር ላይ የሰፈረው የአሮሞ ጦር ወደፊት በመግፋት ከፊል ፈጠጋርን(አርሲን) ሲወር ሠለባ የሆኑት የአገሩ ነባር ነዋሪዎች የሀዲያ፣የከንባታና የአማራ ሕዝብ ነው።

አፄ ገላውዲዎስ ፈጠጋር(አርሲ) ውስጥ የመደበው “ቆለታ” የተባለው ጦር በከረዩ ነገድ ጦር ወደመ።እንደገና “አዳል ሙብረቅ” የተባለውን የተጠናከረ ጦር ቢልክም አዳል ሙብረቅም ተሸነፈ።አፄ ገላውዲዎስ ከዚህ በኋላ ነው ዳግመኛ ከግራኝ ቀጥሎ ጠንካራ ወራሪ እንደመጣበት የተረዳው።ንጉሠ አፄ ገላውዲዎስ የራሱን ጦር እየመራ “አሣ ዘነብ” ከተባለ ቦታ ከከረዩዎች ጋር ተዋግቶ አሸነፋቸው።ብዙ የአሮሞ ሠራዊትም አለቀ።ይሁን እንጅ አፄ ገላውዲዎስ ግራኝ ያፈረሳቸውን አብያተ ክርስቲያናት ለማሠራት ወደሰሜን ተቻኩሎ ሥለተመለሰ የተሸነፉት አሮሞዎች ብዙም ወደኋላ ሳይመለሱ በነበሩበት ቆሙ። በዚህ ዘመን የነበረው የአሮሞዎች አሥተዳደር የኪሎሌ ገዳ ነበር።የደዋሮ ጦርነት ሲደረግ ቱለማ፣ሜጫና ወሎ የተባሉት ታላላቅ ነገዶች ገና ከወላቡና ከአዳ ነቤ አልተንቀሳቀሱም። ሆኖም ሥንቅና ፈረስ ለቀደሙት የከረዩ ጦረኞች ያቀብሉ ነበር።

በ1551ዓ.ም በሚችሌ ገዳ የሚመራው ጦር የቀሩትን የደዋሮንና የፈጠጋርን ወረዳዎች ለመውረር እንደገና ተንቀሳቀሰ።የንጉሱ የአፄ ገላውዲዎስ ጦርና የሜያ ቀሥተኞች ከአሮሞዎች ጋር “ደጎ”ከሚባል ቦታ ላይ ተዋግተው አሮሞዎች አሸነፉ።የሜያዎችን መርዘኛ ቀስት የሚከላከል ከበሬ ቆዳ የተሠራ ጋሻ አሮሞዎች አዘጋጅተው ሥለነበር የሜያ ቀስተኞች የተጠበቀውን ውጤት አላስገኙም።በዚህ ጦርነት ደዋሮና ፈጠጋር ሙሉ በሙሉ በከረዩ አሮሞዎች እጅ ወደቁ።ሥለዚህ ጦርነት በጊዜው የነበሩት አባ ባሕርይ የተባሉ መነኩሴ ስለአሮሞ ጦረኞች የጭካኔ ግድያ በግዕዝ በፃፉት ማስታወሻቸው “ከበግና ከፍቶል በቀር ሰውን ወንድንም ሴቱንም ከብቱንም ገደሉ” ብለዋል። ቤርሙዴዝም በተወው ማስታወሻው ላይ ሥለጦርነቱ የጭካኔ አገዳደል ተመሳሳይ ቃል ትቶልናል።

መጋቢት 27ቀን 1551ዓ.ም ገዋኔ ወንዝ አጠገብ ሀዘሎ ከተባለ ቦታ አፄ ገላውዲዎስ እና ተጠናክሮ የመጣ የግራኝ ዘመድ ዐሊ ኑር ታላቅ ጦርነት አድርገው አፄ ገላውዲዎስ በጦርነቱ ተሸነፈው ሞቱ። ማንም ቢያሸንፍ አሸናፊው ጦር የተዳከመ ስለሚሆን አሮሞዎች ሊገጥሙ አድፍጠው ይጠብቁ ነበር።

የዐሊ ኑር ሰዎች በድል ሰከረው ወደሐረር ሲመለሱ ዐሊ ኑርና ጥቂት ሰዎች ሲተርፉ፣ ብዙዎቹ ባላሰቡት ቦታና ጊዜ በአሮሞ ጦር ረገፉ።ከረዩዎችም ጦሩን ተከታትለው ሐረርን ወጉ።ሕዝቡንም ወጉ።ለምና ደጋውን የሐረር አውራጃዎች ሠፈሩበት። የሠፈሩባቸውን ወረዳዎችና አውራጃዎች ሥም የጎሳዎቻቸውንና የሰዎቻቸውን ስም ሰጡ(አቦራ-ወበራ አውራጃ፣ጨርጨር፣ድሬዳዋ፣ጋራ ሙሉታ፣ጉርሱም ወዘተ)። እነዚህ ሁሉ ቦታዎች ከዚህ ወረራ በፊት በሌላ ሥሞች ይታወቁ ነበር።ዐሊ ኑርም ሐረር ከተማን ከአሮሞ ጦረኞች ለመከላከል ሲል በሐረር ከተማ ዙሪያ እሥከዛሬ የሚታየውን አጥር አሳጠረ።ከረዩዎችን ግን አላቆማቸውም።

ከላይ እንደተገለጸው እሥካሁን ያለውን ወረራ ያካሄደው የከረዩ ነገድ ነበር።ቀሪዎቹ ሦሥቱ ነገዶች ወላቡና ኡዳ ነቤ እየጠበባቸው ሥላሄደ እርስ በርሳቸው በማይጣሉበት ሁኔታ የሚወሩትን አካባቢ በዕጣ ለመከፋፈል ተስማሙ።

ከረዩዎች የወረሩትን ባሌን፣ደዋሮን፣ፈጠጋርን እንደያዙ እንዲቆዩ ሥምምነት ተደርጎ ለቀሪዎቹ ሦሥቱ ነገዶች በወጣው ዕጣ መሠረት፣

1ኛ)ከአዋሽ በስተምዕራብና በስተደቡብ የሚገኘውን አገር የመጫ ነገድ እንዲወር፣

2ኛ)በስተሰሜን ምሥራቅ ያለውን አገር የወሎ ነገድ እንዲወር፣

3ኛ) ከአዋሽ ወንዝ በስተሰሜን ያለውን የቱለማ ነገድ እንዲወር ወስኑ።

በተደረገው ክፍፍል መሠረት እያንዳንዱ ነገድ ያደረገውን ጉዞና ነባር የኢትዮጵያ ሕዝብ እያሥለቀቀ የያዘቸውን ግዛቶች እንመልከት።

የመጫ ነገድ ጉዞ

መጫዎች ጉዟቸውን ከመጀመራቸው በፊት አዋሽ ወንዝ ላይ ከቱለማ ነገድ ጋር ብዙ ከብቶች አርደው በልተው ጠጥተው ተላቅሰው ተለያዩ።መጫዎች ከወረራው በፊት ፈረሰኛ ሰላዮችን አሥቀድመው እየላኩ የሚሰፍሩበትን ቦታ አዘጋጁ።ጊቤ ወንዝ አካባቢ “ጡጤ ብስል”ከምትባል ጉብታ ሥፍራ ላይ ሠፈሩ።ለከብቶቻቸው ሣርና ውሃ እንደልብ የሚገኝባት አካባቢ ነበረች።ከዚች ሥፍራ በመነሳት የመጫ ፈረሰኞች የጋፋቶችንና የእናርያዎችን አገር ዳሞትን እና ቢዛምን ወጉ።የእናርያ ነገዶች ብርቱ መከላከል ቢያደርጉም ሥለተሸነፉ ብዙዎቹ ዐባይን ተሻግረው ዛሬ ጎጃም ክፍለ ሀገር ውስጥ ከሚገኘው ዳሞት አውራጃ ውስጥ ተሰደው ሠፈሩ።በዚያን ጊዜ ዳሞት ከጊቤ ወንዝ አንሥቶ የዛሬውን ጎጃምን የሚያጠቃልል ሠፊ ግዛት ነበር።ቢዛም ደግሞ መጫዎች ከሠፈሩበት በኋላ ወለጋ ብለው የቀየሩት ክፍለ ሀገር ነው።ዳሞትና ቢዛም ለንጉሱ የሚገብሩ በዛሬው አጠራር ክፍላተ ሀገራት ነበሩ።ጡጤ ብስል በሰውና በከብት ብዛት በመጥበቧ በመጫዎች መካከል ጡብ ተጀመረ።ጡቡን ለመፍታት ግዛት ማስፋፋት ነበረባቸው።ባደረጉት ስምምነት መሠረት በመጫ ነገድ ሥር የተሰባሰቡት ጎሣዎች የሚከተለውን የአገር ክፍፍል አደረጉ።

(ሀ) የጨሊያና የሊበን ጎሣዎች ከጡጤ ብሥል እስከ ግንደ በረት ያለውን ያዙ፣

(ለ) ሌቃ የተባለው ጎሳ ከጊቤ ቱሉ ወለል ብለው እስከሰየሙት ተራራ ድረስ ያለውን ለምና ሀብታም አገር ያዘ። ይህም ቢዛምንና በከፊል ከፋን(ከፋ ጥንትም ስሙ ከፋ ነበር) እና “ላሎ ቅሌን”(በኋላ ኢሉ አባ ቦር ቀጥሎም ኢሉባቡር የተባለውን) አካባቢ ያጠቃልላል። ሌቃዎች ቱሉ ወለልን የጭዳ ማረጃና የአምልኮ ቦታቸው አደረጉ። ሥለ ቱሉ ወለል ግጥምና ዘፈኖችም አወጡ። ከፋና ላሎ ቅሌ ውስጥ የያዙት መሬትም በአብዛኛው የነባሮቹ የአንፊሎዎች ነው። አንፊሎዎች ብዙ ቢከላከሉም ሥለተሸነፉ ሌቃዎች “ገባሮ” የሚል ሥም ሠጥተዋቸው አብረው ኖረው ተዋህደዋል። የአንፊሎዎች ቋንቋ እየሟሸሸ ቢሆንም ከቆለም በስተምዕራብ በሚገኙ አካባቢዎች እሥከዛሬ ይነገራል።

(ሐ) ሁሌ የተባለው ጎሳ ደግሞ ከዴዴሳ ወንዝ እሥከጎጅብ ወንዝ ያለውን፤

(መ) ጂማጉማ፣ ጌራና ሊሙ የተባሉት ጎሳዎች ተሰባስበው የጊቤን መንግሥት አቋቋሙ። ይህም የእነድማ አባጅፋር አገር መንግሥት መሆኑ ነው።

ከቆለም በሥተም ዕራብ ያለው አካባቢ የበረሀ ወባ ያለበት በመሆኑ ለመጫዎች አመች ቦታ አልሆነላቸውም። ሥለዚህ የአካባቢው ነባር ሕዝብ ጋምቤላዎች ከወረራ ተረፉ።

የወሎ ነገድ ጉዞ

የወሎ ነገድ ከዝቋላ እሥከይፋት ድረስ ከሜያዎች ጋር እየተዋጋ በሥተምዕራብ አድርጎ ወደሰሜን በመጓዝ እንደገና ወደግራ ተቀልብሶ አንጎት(ራያ) የተባለውን አማርኛና የአማራ ባሕል የዳበረባትን የጥንት የአማራ አገር ወረረ። አንጎት ከመድረሳቸው አስቀድሞ “ጊዮርጊስ ኃይሌ” የተሰኘ የንጉሡ ጦር ገጥሟቸው አሸንፈውት ተጓዙ። የተጓዙትም በአዳልና በአማራ መካከል ሲሆን የግራኝ ጦር ለዘመናት ያዳከመው በመሆኑ ከባድ ጦርነት አልገጠማቸውም። ወደሰሜን በማቅናት የአንጎት አካባቢንና ዛሬ የጁ(ቤተ አማራ)፣ ራያና አዘቦ ተብለው የሚታወቁትን አካባቢዎች ቀጥሎም ጋንዘንንና ሳይንትን ወረው ሰፈሩበት። የሰፈሩባቸውንም ቦታዎች እንደተለመደው የመሪዎቻቸውን በአጠቃላይ የጎሳዎቻቸውን እና የጥንት ቦታዎቻቸውን ሥም ሰጡ። ለምሳሌ የጥንት ሥሙ ላኮ መልዛ የነበረውን በጎሳቸው ሥም ወሎ አሉት፣ ዋስልን ወረረመኖ አሉት፣ መጀመሪያ ኢትዮጵያ ሲገቡ በነበሩበት አካባቢ በሚገኘው “ገላን” ወንዝ ሥም “ገላና” የሚባል ወንዝ የጁ ውስጥ ሰይመዋል። መቻሬ፣ ጉባላፍቶ፣ መርሳ፣ ውርጌሳ፣ ወረኢሉ፣ ወረባቦ፣ ወሎ ቦረና ወዘተ ተጠቃሾች ናቸው።

ከሳይንት ወረራውን በመቀጠል ባርቱማ የተባለው የወሎ ነገድ አማሮች የሚኖሩበትን በጌምድርን ለመውረር ሞክሮ ብርቱ ጥቃት ሥለደረሰበት ወደኋላ ተመለሰ።

በመጨረሻም ዛሬ አማራው በብዛት በሚኖርባቸው ቦታዎች፣ ጋሎች(አሮሞዎች) በአማራው ከበባ ተደርጎባቸው፣ የሸሸው ሸሸ፣ ቀሪዎቹ ባሉበት በመቅረት ከአማራው ከአገውና ከሌሎችም ጋር እየተጋቡ ዛሬ ድረስ ዘልቀዋል።

የቱለማ ነገድ ጉዞ

ሦሥቱ ነገዶች ወረራዎችን ሲያከናውኑ የቱለማ ነገዶች በዕጣ የደረሰውን አካባቢ ለመውረር ከአዳ ነቤ አልተነሳም ነበር።

በ1562ዓ.ም ከአዋሽ በስተሰሜን ያለውን ሸዋን ለመውረር ተንቀሳቀሱ። በወቅቱ የነበረው ንጉሥ አፄ ሚናስ አዝማች ዘረ ዮሐንስ የተባለ ሠው የሚመራውን ጦር ቢልክም፣ ቱለማዎች አዝማቹንም ገደሉ፣ ጦሩንም በታተኑት። ወደፊት በመግፋት ዛሬ የሸዋ ኦሮሞ ያለበትን ምድር ሠፈሩበት።

ሸዋ የመንግሥት እምብርት የነበረች በመሆኗ ከሌሎች አካባቢዎች መወረር የበለጠ መንግሥትን አሳስቦታል። ይሁን እንጂ የአፄ ሚናስ መንግሥት ከአፄ ገላውዲዎስ ዘመን የባሰ የተዳከመ መንግሥት ሥላነበር ወረራውን ለመከላከል ያደረገው ሙከራ ሁሉ ፍሬ አልባ ነበር።

የአማራ ሕዝብ ለም ከሆነው አገሩ ከባሊ(ባሌ)፣ ከደዋሮ(ሐረር)፣ ከፈጠጋር(አርሲ፣ ሲዳሞና ጎምጎፋ) እና ከመሃል ሸዋ በወረራው ተፈናቅሎ ወደሰሜን ሸዋ ተሰደደ።

አፄ ሚናስ ሞቶ አፄ ሠርፀ ድንግል ሥልጣን ሲይዝ ወረራውን ሊያቆም ባይችልም ከሁሉም ነገሥታት የበለጠ ተዋግቶ ብዙ ድሎችን በወራሪዎች ላይ ተጎናፅፏል።

በ1567ዓ.ም የሠርፀ ድንግል ጦር ዝዋይ ሐይቅ አጠገብ ደርሶ በአካባቢው የሰፈሩትን “የአባቲ” ጎሳዎችን ወግቶ አሸነፋቸው። በአባ ባሕርይ ማስታወሻም መሠረት በዚህ ጦርነት ከ10ሰው በላይ አላመለጠም።

ሠርፀ ድንግል ዝዋይ ላይ ድል ቢያገኝም በዚህ ወቅት ሸዋና ጎጃም ድንበር ላይ የሠፈሩ ቱለማዎች ተጠናክረው ዐባይን ተሻግረው ጎጃምን ወረሩ። ሠርፀ ድንግልም ወረራውን ለመቋቋም “አደራ” ከሚባል ቦታ ከቱለማውች ጋር ተዋግቶ አሸነፋቸው። በዚያው ወቅት ዋግ መወረሩን ሰምቶ ይህንኑ ወረራ ለመከላከል ወደዋግ ሲሄድ በምዕራብ በኩል የነበሩት መጫዎች ዳሞትን ወርረው ዘረፉ። በአማራዎችና በጋፋቶችም ላይ ብዙ እልቂት አደረሱ። በሥተምሥራቅ ደግሞ ቱለማዎች ሸዋን እንደገና ወርረው ተጠናክረው ሠፈሩበት። ወረራውን የማቆሙ ጦርነት ለንጉሱ የህልም ሩጫ ሆነበት። ወራሪዎቹ አዲስ የሠፈራ ምድር ለማግኘት የጀመሩት ጦርነት የተሳካ ሆነ። ቀደም ሲል እንደተገለፀው ጋሎች(አሮሞዎች) ከበርበራና ከቤናድር በርሃዎች በሶማሌና በባንቱ ጦረኞች ተባርረው ወደ ደቡብ ኢትዮጵያ መጥተው የሠፈሩበት ዘመን በታሪክ ሂደት ውስጥ በጣም ቅርብ ጊዜ ነው። ከወላቤና ከአዳነቤ ተነስተው የኢትዮጵያን አብዛኛውን ግዛት በወረራ ሲይዙ የፈጀባቸው ጊዜ ከ60ዓመት አይበልጥም። የግራኝ ወረራ ዓላማ የእስልምናን ሃይማኖት ለማስፋፋትና ግዛት ለማግኘት ሲሆን፣ የጋሎች(የአሮሞዎች) ወረራ ዓላማ ግዛት(የመሥፈሪያ መሬት) ለማግኘት ነበር።

ከ1517-1567ዓ.ም በነበረው ዘመን ኢትዮጵያ ከአንድ አሥከፊ ወረራ ወደሌላ አስከፊ ወረራ ተሸጋገረች። ግራኝ የቀደደው የወረራ በር ጋሎችን(አሮሞዎችን) አሥገባ።

ምንም እንኳን አሮሞው በአማራው ላይ መጠነ ሰፊ ጭፍጨፋና ግድያ መፈፀሙ ባይካድም፣ በአጠቃላይ በአሮሞ ወረራ ሂደት ሠለባ የሆኑ ነገዶች ቁጥር ሥፍር የላቸውም። ሀዲያዎችና ከምባታዎች ከመኖሪያቸው ከባሌና ከአሩሲ ተፈናቅለው በደቡብ ምዕራብ ሸዋ በሥደተኝነት አነስተኛ ቦታ ይዘው እንዲኖሩ ተደርገዋል ። በዝዋይ ሐይቅ ደሴት አካባቢ ተወስነው የኖሩት በቀሥት የታወቁት የሜያ ነገድም በግራኝም ሆነ

በአሮሞ ወረራ ጦርነት ተመናምነው የት እንደደረሱ አይታወቅም። የጋፋት ነገድም ሙሉ በሙሉ ጠፍቷል። አርጎባዎች፣ ቀቤናዎች፣ ወርጅዎች፣ አላባዎች፣ ሲዳማዎች የአሮሞ ወረራ ሰለባ ሆነዋል። የዳውሮና የገሙ ሰዎች ግዛታቸው በአሮሞዎች ተወስደባቸዋል። ከየትኛውም ነገድ፣ ከግድያው የተረፉት በጋላ(በአሮሞ) የሞጋሣ ሥርዓት

የማድረግ ሥርዓት ነው) ሳይወዱ በግድ አሮሞ እንዲሆኑ ወይም እንዲሰደዱ ሆነዋል። ይህ ተግባር ዛሬም በጃራ የተመራው የአሮሞ እስላማዊ ድርጅትም የአማራ ሴቶችን አሥገድዶ አሮሞ በማድረግና በማስለም እስከማግባት ዘልቋል።

አባቶቻቸው በጋላ(አሮሞ) ወረራ የተገደሉባቸውን የሌሎች ነገዶችን ልጆች ጋሎች(አሮሞዎች) በጉዲፍቻ ሥራዓት ውስጥ በማዋል አገልጋይና ከብት ጠባቂዎች ያደርጓቸው ነበር።

በአጠቃላይ ጋሎች(አሮሞዎች) ይህንን መጠነ ሠፊ ወረራ ባካሄዱባቸው አካባቢዎች ውስጥ የነበሩትን ነገዶች፣ ለጀግንነታቸው መለኪያ ይሆን ዘንድ የወንዶችን ብልት በመሥለብ ሳይገቱ ነገዱንም የራሳቸው ለማድረግ “የሞጋሳና የጉዲፍቻ” ሥልቶችን ተጠቅመዋል። ይህ ብቻ አይደለም።

በግራኝ ወረራ ክፉኛ የተጎዳው የአማራና የክርስቲያን ዕምነት ተከታይ ሕዝብ ጥንት ይኖርባቸው የነበሩትን ባሊን(ባሌን)፣ ፈጠጋርን(አርሲን፣ ሲዳሞንና ጎምጎፋን)፣ ደዋርን(ሐረርን)፣ ቢዛምን(ቄለም ምዕራብ ወለጋን)፣ ዳሞትን(ሌቃ ምሥራቅ ወለጋን)፣ እናርያን፣ ወዘተ፣ በአጠቃላይ ድንግልና ለም መሬቶች በግዳጅ በቀላሉ እንዲለቅ አሥገድዱት። የነባሩን ሕዝብ ሀይማኖት፣ ማህበራዊና ፖለቲካዊ ግንኙነትን አሥለወጡ።

የጋሎች(የአሮሞዎች) ወረራ ካበቃ በኋላ የሕዝብ ውህደት ተጀመረ። ለመዋሀድ የወሰደው ጊዜም አጭር ነበር። አብሮ በመኖር የባህልና የቋንቋ መወራረስ ተደረገ። በአቴቴ(ጨሌ) ማምለክ፣ በረንቲቻ ማረድ፣ አድባር ሥር ቡና ማፍላት፣ ጭዳ ማረድ ወዘተ ከገዳ ሥርዐት አምልኮ የተወሰደ ነው። ጋሎች(አሮሞዎች) በወረራ ከመጡ በኋላ ከነባሩ የኢትዮጵያ ሕዝብ ጋር አብረው በመኖር ረጅም የሰላምና የመረዳዳት ዘመን አሳልፈዋል።

ከገናኛው(ከአሥራ ሰባተኛው) ክፍለ ዘመን ጀምሮ ያለው የኢትዮጵያ ታሪክ የአሮሞ ሕዝብ ጭምር የሠራው ነው።

ክፍል 4 የአነግ የግዛት ጥያቄና የኢትዮጵያ አንድነት

የአሮሞ ነፃነት ግንባር(አነግ) በመባል የሚታወቀው ጠባብ ጎሰኛ ድርጅት አሮሞዎች የሚኖሩበት አካባቢ ከኢትዮጵያ ተገንጥሎ ራሱን የቻለ አገር እንዲመሠረትና አሮሞ ያልሆኑ ነዋሪዎች ከአካባቢው እንዲወጡ በማለት በተለያዩ መንገድ በተለይም በአማራ ሕዝብ ላይ ግድያ፣ ማፈናቀልና ዝርፊያ ፈፅሟል። ለአሮሚያ መንግሥት እውን መሆን እንዲረዳ የሀሰት ታሪኮችን አነግ እየፈ ነው። የኢትዮጵያ ታሪክ የ1009መት ነው ከሚለው ጀምሮ ሌሎቹን ታሪኮችም እንመልከት። (1) አማሮች የአሮሞዎችን አገር

በጉልበት መጥተው ያዙ፤(2) አማሮች የኦሮሞዎች መተዳደሪያ የነበረውን የገዳ ሥርዓት አጠፋ በማለት ይኮንናሉ።

የእነዚህን ነጥቦች ይዘት በየተራ እንመርምር፤

(1) አማሮችና ሌሎች የኢትዮጵያ ዜጎች የትኛውም ክፍለ ሀገር አገራቸው እንደሆነ ያምናሉ።በዚህም ዕምነት መሠረት በየቦታው ሄደው ይኖራሉ።ሆኖም አነግ የግዛት ባለቤትነት ጥያቄ ስላነሳ ታሪካዊ መሠረቱን ማሳዩት አለብን። አነግ አሮሚያ ብሎ የሚጠራው አካባቢ ዓለም ሥትፈጠር ጀምሮ አሮሞዎች የነበሩበት አሥመስሎ ይነግረናል።የአነግ የሶሺያል፣ኢኮኖሚክና የፖለቲካ አመለካከት የሕዝብን ከቦታ ወደቦታ ዝውውር ከግምት ውስጥ አያስገባም።ሁሉም ነገር የህዝብ ዝውውርን ጨምሮ የማይነቃነቅ ቀጥ ብሎ የቆመ ነው።ዕውነቱ ግን ሠዎች እንኳን በአንድ አገር ውስጥ በአንድ አህጉር ይዘዋወራሉ፤ይሰፍራሉ፤ይኖራሉ።ትውልድም ትተው ያልፋሉ።ለምሳሌ የአሜሪካ፣የካናዳ፣አብዛኛውየአወስትራሊያና የኒውዚላንድ ወዘተ ሕዝብ የትውልድ ሀረጉ የሚመዘዘው ከሌላ አህጉር ነው።በየግል ካየነው ከኢትዮጵያ የመጣን ቢሆንም የምንኖርባቸው የአውሮፓም ሆነ የአሜሪካ ወዘተ አህጉር የእኛም መኖሪያ ሆነዋል። ለሌንጮ ለታም፣ለሌንጮ ባቲም፣ለአስፋ ጆሊታም፣ለቡልቻ ደመቅሳም፣ለዲማ ነገዎም፣ ለአባ ጫላ ለታም፣ለዳውድ ኢብሳም፣የዛሬው የአነግ አቦ ቦሩ በረካም በያሉበት እንዲሁ።

ምንጊዜም እነሌንጮ በቀጥታም ይሁን በተዘዋዋሪ የሚያሥጠይቃቸውን ወንጀል ፈፅመዋል።ምንም ዓይነት ሌላ መኖሪያ የሌላቸውን ድሃ የአማራ ገበሬዎች በዘር አማራ በመሆናቸው ብቻ በሐረር፣በአሩሲ፣በባሌ፣በኤሉባቦር፣በወለጋ፣በከፋ ወዘተ ጭካኔ በተሞላበት ተግባር ከነነፍሳቸው በገደል ተወርውረዋል፤ከነነፍሳቸው ተቃጥለዋል፤ ተገድለዋል።”በኋላ የመጣ አይን አወጣ”እንዲሉ ሆኖ ከመኖሪያ አገራቸው ተፈናቅለዋል፤ የቀሩትም አገራችሁ አይደለም መጤዎች ናችሁ ተብለው ተባርረዋል።

ሥለባላገርነት መብት ስንነጋገር ግልፅ መሆን ያለበት ጥያቄ አለ።ሠዎች ለሚኖሩበት አገር ባለቤት የሚያደርጋቸው ምንድነው? ከሌሎች ቀድሞ መገኘት ከሆነ አሮሞዎች ከቤናድር ከመነሳታቸውና ወላቡ(ኢትዮጵያ ውስጥ) ከመግባታቸው በፊት ዛሬ በወረራ የሠፈሩባቸው ቦታዎች(ሐረር፣ባሌ፣አሩሲ፣ሲዳሞ፣ወለጋ፣ወሎ፣ወዘተ)በአማሮችና በሌሎች ነባር ሕዝብ የተያዘ ምድር ነበር።ሥለዚህ አሮሞዎች ዘግይተው በ16ኛው ክፍለ ዘመን የደረሱ ሥለሆነ እንደነባር ሕዝብ የባለ አገርነት መብት ላይኖራቸው ነው። ይህ ደግሞ የአሮሞን ኢትዮጵያዊነት ሊያሥክደን ነው። በሌላ በኩል ተቀባይነት ባገኘው በዓለም አቀፍ የዜግነት ህግ መሠረት የሚኖሩበት ወይም የተወለዱበት አገር አገራቸው ነው ብለን ካመንን አሮሞዎች ኑዋሪዎቹን አባርረው ከሠፈሩበት በኋላ የተባረሩት ዜጎች አገር ሠላም ሲሆን መጥተው የሰፈሩበት ኑዋሪዎች የአገሩ ባለቤትነት መብት አላቸው።ሥለዚህ ቀድመውም የኖሩበት ሆነ በኋላ የመጡት የባለአገርነት መብታቸው እኩል ነው።በዚህ መልክ ሥናይ አነግ ያነሳው የውጡልኝ ጥያቄ ከጠባብ ጎስኝነትና ከታሪክ ዕውቀት ድህነት የተነሳ መሆኑ ግልፅ ነው።

(2) የገዳን ሥርዓት በሚመለከት አማሮችም ሆኑ ሌሎች ነገዶች እንዲጠፋም ሆነ እንዲኖር ጥረት አላደረጉም።ሥርዓቱ የጠፋው መጥፋት ሥለነበረበት ብቻ ነው።

እንደማንኛውም አሮጌ ባህልና ሥርዓት ጊዜውን ሥለጨረሰ ነው። አሮሞዎች በወቅቱ ጠራቸውን እንዲያደራጁ፣ አምልኮ እንዲፈፀሙና የተጣላ እንዲያሥታርቁበት የጠቀማቸው ሥርዓት ቢሆንም ለምንገኝበት ዘመን የተሻሻለ ሕግና የአሥተዳደር ሥርዓት ሲመጣ የገዳ ሥርዓት ቦታ እንደማይኖረው ግልፅ ነው። ፍርድ ቤቶች እያሉ የከባድ ወንጀል ጉዳዮች በገዳ ሽማግሌዎች ሊታዩ አይችሉም። ሠዎች የተቀበሏቸው የክርስትናና የእሥልምና ሀይማኖቶች እያሉ በመናፍስት አያመልኩም። ከፈለጉም ማምለክ ይችላሉ። ይህ የሰዎች ምርጫ ነው። የገዳው የአስተዳደር ሥርዓት ዘመናዊ የፓርላሜንታሪ ዲሞክራሲ ሥርዓትን ሊተካ አይችልም። ለአገሩም ሕዝብ ፍትህና ዲሞክራሲን የሚያጎናፅፍ አይደለም። አነግ የኢትዮጵያን መከፋፈል አጥብቆ ይደግፋል። አነግ ለኤርትራም መገንጠል ከወያኔ ትግሬዎች ጋር በመሆን የመጀመሪያው ድጋፍ ሰጭ ከነበሩት ውስጥ ነበር። በአነግ ትንታኔ መሠረት ኤርትራ የአሮሞ ሕዝብ ጭምር አይደለችም። የኢትዮጵያ መፈረካከስ የአሮሚያን መፈጠር ያፋጥነዋል ከሚል ድምዳሜ ላይ ይደርሳል።

ምንም እንኳን ይህንን የአነግ አቋም ለዘመናት ለተከታተልነው ወገኖች እንግዳ ባይሆንብንም፣ ለዘመናት ሥለአነግ አቋም ሲነገረው ማመን አዳግቶት” ጀሮ ዳባ ልበስ” ብሎ ለተቀመጠው ብዙሀን፣ በ2009ዓ.ም (2016 በግሪጎሪያን አቆጣጠር) በአሮሞዎች ስብሰባ ለንደን ላይ “ኢትዮጵያ ፈርሳ አሮሚያ አገር መመሥረት” እንዳለበት ከእነሊበን ዋቆ አፍ ፈንቅሎ ሲወጣና ተወርውሮ ሲፈነዳ፣ ብሎም ሞቅ ባለ የአሮሞ ልሂቃን ጭብጨባ ሲታጀብ ድንጋጤን ፈጥሯል።

የአነግ ትንታኔ ትልቁ ችግር ሕዝብ አብሮ በመኖር የፈጠረውን መሥተጋብር መገንዘብ አለመቻሉ ነው። ከአክሱም ዘመን ጀምሮ ኢትዮጵያውያን በደማቸው የጠበቁትንንና ከአሮሞዎች መምጣት በኋላ በአንድነት የጠበቁት አገር የአማሮች ወይም የትግሬዎች ብቻ አይደለም። የአገሪቱ የባሕር በር የነበሩት ወደቦች አገልግሎት ሲሰጡ የነበረው ለተወሰኑ ጎሳዎች አልነበረም። በዚህም አነግ ለአሮሞ ሕዝብ ጥቅም የቆመ አለመሆኑን አሥመስክሯል። አነግ ግቡን ሊመታ የሚችለው የጎሳ ግጭት በማስነሳት እንደሆነ ከወያኔና ከሻዕቢያ ተምሯል። በማንኛውም የአነግ ስብሰባዎች ላይ ትናንትም፣ ዛሬም የመጀመሪያውና ዋናው የውይይት አጀንዳ አማራ ነው። እንዴት የአማራውን ቅሥም መሥበር እንደሚቻል፣ እንዴት የአሮሞውንና ሌሎቹን ነገዶች በአማራ ላይ ማስነሳት እንደሚቻል ዋናው የውይይት አጀንዳ ነው። መጀመሪያ አማራ ካልተመታ አሮሚያን የመፍጠሩ ጉዳይ የሚታሰብ አይደለም። ይህ ነው ዋናው የአነግ ሥሌት። ሥለዚህ ለግጭቱ መፋፋም እንቅፋት የሆኑ ሁለት ነገሮች ነበሩ።

1) በአጠቃላይ የገጠሩ አሮሞ ሕዝብ ከአማራ ሕዝብ ጋር በማህበራዊ ኑሮና በኢኮኖሚው የተሳሰረ በመሆኑና ሁለቱም ወገኖች ለጥል የማያመች መቻቻል ያለበት ባህል ያላቸው መሆናቸው፣

2) በከተማ ያለው ሕዝብ በአብዛኛው እርስ በርስ የተጋባና የተዋለደ ከመሆኑም በላይ በአስተሳሰቡ ከዘርና ከሃይማኖት ልዩነት ዕምነት የተላቀቀ መሆኑ ናቸው።

በ1970ዎቹ መጨረሻ ላይ አነግ በደረሰበት ውሳኔ መሠረት ከላይ የተጠቀሱት ችግሮች ቢኖሩም ያላሰለሰ ጥረት በማድረግ ከጊዜ ብዛት ሁለቱን ችግሮች አስወግዶ የአሮሞን ሕዝብ በአነግ ሥር ማሰለፍ እንደሚቻል ታምኖበት ለዚህ ይረዳ ዘንድ የሚከተሉት መፈክሮች በተራ አባላት በሰፊው እንዲነገርና እንዲሰራጩ ተደረገ።

- ያ ጀሩ ጀረሪቲ ያ ጀሩ ጀረሪቲ፣አማርቲቲን ነማ ሚቲ (አማራ ሰው አይደለም)
- አማራን ሃሬ ዳ (አማራ አህያ ነው)
- kill the Amharas(አማራን መግደል ነው)
- to succeed intensify your hatred over your enemy(ለማሸነፍ ጠላትህን አጥብቀህ ጥላ)

በቀይ ሽብር የተገደሉ የአሮሞ ሰዎች እየተመረጡ የአማራ መንግሥት የገደላቸው፣ ለአሮሚያ ነፃነት የሞቱ አሮሞዎች እየተባለ በአነግ መፅሔቶችና በራሪ ወረቀቶች ላይ ይወጣ ጀመር።ከገዳዮቹ እነቀልቤሳ ነገዎና እነ አሊ ሙሳ እንዳሉበትና ከሚሾቹ አማሮችና ሌሎች ዘሮችም እንዳሉ ግን አይገልፁልንም።ጥል በተባባሰና ደም በፈሰሰ ቁጥር ልዩነት እየሰፋ ይሄዳል፣ብዙ መተላለቅ ይደረጋል።ከዚያ በኋላ አማሮችና አሮሞዎች ጠላት ሥለሚሆኑ አብረው ሊኖሩ አይችሉም።ይህም የአሮሚያን መፈጠር ዕውን ያደርገዋል።

በዚህ ዕምነት መሠረት ከትግሬ ወያኔዎች ጋር ሥልጣን ላይ ሲወጡ፣ አነግ የድርሻውን ሥልጣን ያገኘ ጊዜ የወሰደው እርምጃ በደኖና ወተርን ጨምሮ በምሥራቅና ምዕራብ ሐረርጌ፣አሩሲ፣ባሌ፣ኢሉባቦር፣ወለጋ ውስጥ አማሮችን መግደልና፣መደብደብ፣ማባረር ነበር። በወቅቱ የምክር ቤቱ አባል የነበረው የአነግ ተወካይ ኃላፊነቱ የአነግ መሆኑን አመነ።የሚያሥከትለውንም ችግር በማዬት ሌንጮ(የሐንስ) ለታ በአሥሸኳይ አሥተባበለ።

አነግ በወያኔ ፊት ተነሥቶት ሲገፈተርና ከሽግግር መንግሥት ተብዬው ሲወጣ በወቅቱ የማሥታወቂያ ሚኒስቴር የነበረው ዲማ ነጎ የሚባለው የአነግ አባል ሥልጣኑን ከመልቀቁ በፊት በመጨረሻዋ ሰዓት በአረምኛ የራዲዮ ፕሮግራም ያሥተላለፈውን ማጤን አለብን። "በእጃችሁ ባለው መሣሪያ በጠላታችሁ ላይ ተነሱ" ብሎ ነው ከሥልጣን የተሰናበተው። ግለሰቡ ይህንን መልዕክት በራዲዮ ሲያሥተላልፍ ሰላምን፣አንድነትን፣ነፃነትን፣ ዲሞክራሲን መስበኩ አይደለም።እስከዛሬዎ ዕለት ድረስ የአነግ የመጀመሪያው ጠላት አማራ ሥለሆነ፣ እንደሩዋንዳ ሁቱዎችና ቱትሲዎች ዓይነት እልቂት እንዲጀመር መቀስቀሱ ነበር።ግን ያልተማረው ተራ የኢትዮጵያ ሕዝብ አብሮ በመኖር ያለው አስተሳሰብ ከአነግ ብዙ የላቀ ስለሆነ፣ አነግ የሕዝቡን ድጋፍ ባለማግኘቱ የተመኘው ዕልቂት እንዳሰበው አልሆነለትም።ግን አነግ እንደድርጅት ያሰበውን ያህል ባይሆንም በዚያች በሥልጣን ላይ በነበረባት አጭር ጊዜያት ውስጥ ብዙ አማራዎች ጨርሷል። ቀኝም ነፈሰ ግራ የአነግ ሰዎች የሚደክሙለትን የመሪነት ሥልጣን ለመያዝ እድል አላገኙም።

ሠዎች ኦሮሞ በብዛት ከሚኖርባቸው አካባቢዎች(ኦሮሚያ ተብዬው) ወደመጡበት አገር ይመለሱ የሚለው የአነጻጽ ፖሊሲ ሥራ ላይ ቢውል ከመጥፎ የሞኝነት ሥራ ውስጥ እንገባለን።ቀድሞ የመጣው ሲኖር በኋላ የመጣው ሊወጣ ነው።እንግዲህ አወጣጡ በኋላ ከመጣው ሲጀመር፣ኢትዮጵያ ውስጥ ሰፍረው የሚኖሩ ኦሮሞዎች በሄዱበት አካሄድን ከየአቅጣጫው ተሰባስበው በመጀመሪያ ወደ ኦዳ ነቤ፣ከኦዳ ነቤ ወደ ወላቡ መመለስ ሊኖርባቸው ነው። በዚህ ጊዜ ወሎ ላኮ መልዛ፣የጁ ቤተ አማራ፣ወረኢሉ ዋሰል፣፣ወለጋም ቢዛም፣አርሲ፣ሲዳሞና ጎምጎፋም ፈጠጋር፣ሐረር ደዋር፣ኢሉባቡር ላሎ ቅሌ ወዘተ ይሆናሉ።እነሌንጮ ለታ፣እነዲማ ነጎ፣እነዲማ ጉርማሳ(ሻምበል ወልደሰንበት) እነቡልቻ ደመቅሳ፣እነአሰፋ ጀለታ፣እነ ሌንጮ ባቲ፣እነቦሩ በረካ ከያሉበት ሄደው በነገሌና በአባያ አካባቢ ወደሚገኘው ወላቡ ይገናኛሉ።ከዚያም ወደቤናድር አውራጃ ቀጥሎም ወደ በርበራ ይሄዱና ይሠፍራሉ።እዚህ ላይ አንድ የሚነሳ ችግር አለ። ከኦሮሞና ከሌላ ዘር የተወለዱ ሰዎችስ እንዴት ይሆናሉ?ለዚህ አነጻጽ አስቀድሞ የወሰነውን መፍትሔ ሥራ ላይ ያውል ይሆናል።ተደጋግሞ እንደሰማነው የትግሬው ወያኔ በትግሉ ወቅት እንቅፋት ናቸው ያላቸውን እንዳረዳቸው ሁሉ፣ለአነጻጽ ትግል እንቅፋት ናቸው የሚባሉት እነዚህ ሰዎች መጀመሪያ መታረድ አለባቸው።ይህ ሲሆን ደግሞ ብዙ የኢትዮጵያ ሕዝብ ያልቃል። በዚህም አነጻጽ እወክላለሁ የሚለውን ሕዝብ አለመወከሉን እናረጋግጣለን።

ይህ የአነጻጽን የውጤትን ጥያቄ ሠፋ አድርገን ካዬን የበለጠ ከልጆች ጨዋታ የባሰ ከንቱ ሆኖ እናገኘዋለን።ከላይ ባጭሩ ልናሳይ እንደሞከርነው ዛሬ አብዛኛው የዓለም ሕዝብ የሚኖርበት ሥፍራ የመጀመሪያው ትውልድ የኖረበት ሥፍራ ሳይሆን በዝውውር የሰፈረ ነው።

ከሰሜን አሜሪካ ብንጀምር ድፍን አሜሪካና ካናዳ ወደአውሮፓ መጓጓዣ አለበት።ለዚህም ምን ዓይነት መጓጓዣ ይበቃ ይሆን? እነከሊንተን፣እነቡሽና ትራምፕ ከእነቤተሰቦቻቸው መጀመሪያ መሣፈር ሊኖርባቸው ነው። ጥቂር የሰሜን አሜሪካ ሕዝብ ወደአፍሪካ መሄድ አለበት።ነባር ናቸው የሚባሉት ዘሮች ደግሞ ወደ እስያ መሄድ አለባቸው።ኦሮሞ ውሎ ያደረበት ምድር ሁሉ ኦሮሚያ ይሆናል ካላሉን በስተቀር፣ግሪን ካርድና ዜግነት የወሰዱትም ኦሮሞዎች ወደ ወላቡ ከዚያም ወደቤናድርና ወደበርበራ መቀጠል ይኖርባቸዋል።

በዚህም ገፅታው ሲታይ የአነጻጽ የውጤትን ጥያቄ የፖለቲካ ቁልነት እና የቲዎሪ ድህነት የሞላበት፣በማንኛውም መንገድ የአንድ ጎሳ መንግሥት መሥርቶ ሥልጣን ለመጨበጥ መሆኑን መገንዘብ አያዳግትም።

ሌንጮ ለታና ማሥረጃዎች

ሌንጮ ለታ በነጮች አቆጣጠር በ2016ዓ.ም መጨረሻ ላይ ስቶከሆልም ከብርሀኑ ጋር በተገኘበት ስብሰባ ላይ አነጻጽ ከወያኔ ጋር በሰራበት ወቅት በተለያዩ ቦታዎች በተለይ በበደኖና በአርባ ጉጉ ሥለገደላቸው አማሮች ጥያቄ ሲቀርብለት የሰጠው መልስ (1)በደኖ ገዥው ፓርቲ እንጅ እኛ አይደለንም (2)አርባ ጉጉም አህዴድ እንጅ እኛ አላስተዳደርንም የሚሉ ናቸው።ዕውነታው ግን ይህ አይደለም። ምንም እንኳን ያ ወንጀል

የተፈፀመበት አካባቢ በአካባቢያዊ ክፍፍል መሠረት ለአነግ ቢደርሰውም፣ ወያኔና አነግ መጀመሪያ ሥልጣን እንደያዙ በደኖም ሆነ አርባጉጉ ውስጥ ሁለቱም በወንጀሉ ውስጥ እንዳሉበት ከእነማስረጃው ሥላሚቀርብ በጥሞና ለሚከታተል ሰው ግልፅ ይሆናል።

ለማንኛውም በቅድሚያ ሌንጮ ሥለበደኖም ሆነ ሥለአርባ ጉጉ ቃል በቃል የተናገረው ይኸውና። ቀጥሎም ማሥረጃዎች ይሠፍራሉ፣ ፍርድን ግን ለአንባቢ እተዋለን።

ሌንጮ ለታ!

-“አነግ ፈፀመ ተብሎ ክስ የሚቀርብባቸው ቦታዎችና ሁኔታዎች ላይ ነው የተነሳው ጥያቄው፣ ይኸ 20ዓመት በላይ ሲያነታርከን የቆዩ ጉዳይ ነው። ምንጩ ምንድነው ብለን እንጠይቅ፣ ከዩት ነው የመጣው፣ ይህ አብዛኛው ወንጀል የተሰነዘረው አሁን ሥልጣን ላይ ባለው ፓርቲ ነው። በተለይ በደኖ የመጀመሪያዋ የመንደርና የወረዳ ምርጫ ሁለት ሳምንት ሲቀረው የመጣ ጉዳይ ነው። በቴሌቪዥን ላይ ለፕሮፓጋንዳ የቀረበ ጉዳይ ነው። ምክንያቱም ግልፅ ነው። አሮሞንና አጎራባች ብሔሮችን ፣ በአሮሞ መካከል ሰፍረው ያሉትን ብሔረሰቦች ለማጋጨት ነው። 20ዓመት ከዚያ በኋላ ይህንን ማጣራት እንፈልጋለን ካልን የትኛው አጥኚ ቡድን ነው ይህንን ሄዶ አጣርቶ ትክክለኛ ፍርድ ሊሰጠን የሚችለው? መደጋገሙ ግን ማንን ነው የሚጠቅመው? ያን ነው መጠየቅ ያለብን፣ አሮሞና ሌሎች ብሔሮች እንዲቀራረቡ ያደርጋል ይህን መደጋገሙ? እንተው” አለ።

-“አርባ ጉጉ ተፈጠረ የተባለው አነግ አርባጉጉ አያሥተዳድርም ነበር፣ ያስተዳድር የነበረው አሁንም ሥልጣን ላይ ያለው የአሮሞ ቡድን ነው። አነግ በነበርን ጊዜ ማንኛውንም ብሔር እንደጠላት ፈርጆን ለጥቃት ግልፅ እንዲሆን አድርገን አናውቅም (ተሰብሳቢው ሞቅ ያለ ጭብጨባውን አቀለጠው) ይህን የሚያደርጉትንም ኃይሎች እንቃወም ነበር። ይህ ዓይነት ቴንዴንሲ (ዝንባሌ ማለቱ ይመስለኛል) ያላቸውንም እንቃወም ነበር። ብዙ ማለት ይቻላል፣ ግን ኢትዮጵያ አካባቢ የሰው ደም በቀላሉ ይፈሳል። በ97 ምርጫ አዲስ አበባ መንግሥት ራሱ ያቋቋመው አጥኚ ቡድን ከ200 በላይ ነው የሞቱት። ግልፅ ማን ተጠያቂ እንደሆነ የሚታወቀው” አለ።

ማሥረጃዎች!

(1ኛ) አባ ኒቆዲሞስ አሰፋ የተባሉት አባት በኢሳት የሰጡት ምሥክርነት ይኸውና፣

“በ1983ዓ.ም ገዥው መንግሥት ሥልጣን ተቆጣጠረ። አነግም መጀመሪያ ምዕራብና ምሥራቅ ሐረርጌን እንደተቆጣጠረ፣ የመጀመሪያ ሥራ ያደረገው በአማራ ተወላጆች እጅ የነበረን የመሣሪያ ትጥቅ ማስፈታት ነበር። ትጥቅ ፈተው መሳሪያ አሥረከቡ። አሁን ከአነግ ጋር ተስማምተው መኖር ጀመሩ።

ነገር ግን አነጎች ተሥማምተው ሠላማዊ መስለው ቢኖሩም፣ ሁለት ያለውን ለትግል ይፈለጋልና ገንዘብ አምጣ ከማለት አንስቶ ሕዝቡ የሰጣቸውን መሳሪያ አምነው ከተቀበሉ በኋላ እንደገና ተጨማሪ መሳሪያ ቀብረሀልና አውጣ እያሉ ይገርፉና ያሰቃዩ ሥለነበር፣ በቀን ህወሀት የተወሰኑ ወታደሮች በመኪና ጭኖ መጥቶ እኔ ነኝ የማስተዳድራችሁ ብሎ

ሲመጣ (ሕዝብ ዕውነተኛ መንግሥት መጣልን ብሎ ሁሉም እልልታውን ያሰማል) ተመልሶ ሐረር ከተማ ገብቶ ያድራል። ማታ ደግሞ አነግ መጥቶ ምን አይታችሁ ነው እልል ያላችሁት በሚል እርጉዝ እናት ሆይ ተቀዶ ልጄ ከፊቷ ሲወድቅ በዓይኗ እንድታይ አደረገ፤ ሕዝብ እንደጎመን የተቀረደበትና ወደገደል የተጣለበት ሁኔታ ነው የተፈጠረው። በዚህ ዓይነት የበደኖ እልቂት ተፈፀመ። ከዚህ ከበደኖ ዕልቂት በኋላ ዘጠኝ(9) የአንጫር ወረዳ ቀበሌዎች ምዕራብ ሐረርጌና አሰኮ ወረዳ አርባ ጉጉ አውራጃ የነበሩ አማሮች፣ ትጥቅ ከፈታን እንደበደኖ ወገኖቻችን ሥላምናልቅ፣ ትክክለኛው መንግሥት እስከሚመጣ ትጥቅ አንፈታም አሉ። ይህን ተከትሎ አነግ ለነፍጠኞች ሥንቅና ትጥቅ ታቀብላላችሁ በሚል (1ኛ) ዘጠኝ ሰዎች አቶ በለው ወርቅነህን ጨምሮ በአውሰይድ ወንዝ አርዶ ጣለ፣ (2ኛ) በዳሮ አቦና አካባቢ ከሚጨታ ከተማ አለፍ ብሎ ከምትገኝ ቀበሌ አርባ ጉጉ የአቶ ጌታቸውን አሥራ አንድ ቤተሰብ ገደለ፣ (3ኛ) ወሬ ከተማ ራብሽዲ ቀበሌ ላይ ልጆች የነበሯቸው ሰባት ወንድማማቾችም እንዲሁ። (4ኛ) የአቶ አቻምየለህ አሰፋ አባት አቶ አሰፋ በአነግ ኃይሎች ቆዳቸው ተገፎ እንደሰልቻ የወጣበትና ተሰቃይተው የሞቱበት ሁኔታ ነበር። በአሰባት ገዳምም 17አባቶች አልቀዋል። የእነአነግ ታሪክ የማይረሳ ነው።

በዚህ ወቅት የአገር ሽማግሌዎች ተሰባስበው ለታምራት ላይኔ አቤቱታ ሲያቀርቡ ያገኙት መልስ፣ “ይኸን ነፍጠኛውን ነው የምትሉኝ? ሐረር ብሎ አማራ፣ባሌ ብሎ አማራ፣አርሲ ብሎ አማራ አላውቅም” ነው ያሏቸው። ከዚህ በኋላ አቅምና ትንሽ ሀብት ያለው ሕዝብ “ለካ ይህ አገራችን አይደለም፣ ወደወገኖቻችን እንሂድ በሚል ተነስተው ሄዱ” አሉ።

ከእነዚህ ወሰንተኛ ከሆኑት ከአንጫር ወረዳ ምዕራብ ሐረርጌ እና ከአሰኮ ወረዳ አርባጉጉ አውራጃ ጋር አነግ ወጊያ ገጥሞ ብዙ ወታደር አልቆበታል። እኔ እራሴ ይላሉ አባ ኒቆዲሞስ፣ የ16እና የ17ዓመት ወጣት ሆኜ አገልግልና ውሀ ይገፎ ከአያቴ ጋር የተካፈልኩበት ጦርነት ነው። በዚህ ጦርነት በእኛ በኩል የተመታው አሰፋው ደሳለኝ የሚባል አንድ ሰው ብቻ ነበር። ከእነሌንጮ ለታ ጋር አብሮ የነበረውና ታዋቂ የቅርብ ሰው የምዕራብ ሐረርጌን የአነግ ሠራዊት የመራው ሙሀመድ በከሬ የተባለው በዚህ ጦርነት ተገሏል። በዚህ ውጊያ አነግ ተሸነፈ።

እነኚህ አንጫርና አሰኮ ወረዳዎች ትጥቅ ሊያገኙ የቻሉበት ምክንያት 7000 የሚሆን የደርግ ወታደር ከአሰብ፣ከአፋር ወዘተ ካሉ ቦታዎች ቁጥጥር የሌለባቸውን መንገዶች በመከተል ወደናዝሬት ሲጓዝ ዘመናዊ መሣሪያውን በምግብ፣ በልብስ፣ በገንዘብ(በ50እና 60ብር) እየሸጠ የሲቪል ልብስ ለብሶ ወደዘመዶቹ ለመቀላቀል ሲሄድ ነበር። በዚህ ምክንያት በቂ ትጥቅ አገኙ።

በ1984ዓ.ም መጨረሻ ላይ ግን ያንን አካባቢ እንዲቆጣጠር በኢህአዴግ መመሪያ ሰጭነት ለአህዴድ ተሰጠ። አህዴድም የአሮሞን የበላይነት፣ የአማራን የበታችነት አውጆ መጣ። የአህዴድም መፈክር “ነፍጠኛን ገረኢታ ጁቢቱስ ጃለልቱስ አሮሞ ጀለጉልታ-- አንተ ቦርጫም አማራ ወደድክም ጠላህም ለአሮሞ ትገዛለህ፣ በአሮሞ ሥር ትተዳደራለህ” ይላል። አነግ እንዳደረገው አህዴድም የትጥቅ ፍቱ ጥያቄ ሲያቀርብ ተመሳሳይ መልስ አገኘ። አህዴድም ከገዥው ፓርቲ ጋር ሆኖ በሦስት አቅጣጫ በከባድ መሣሪያ ጦርነት

ከፈተ። በተለይ ሐምሌ 15ና 16ቀን 1984ዓ.ም ሪቡ ቀበሌ በተደረገው ጦርነት የታወቀው ጀግና የጎበዝ አለቃ ታደሰ ተገኝ ሲገደል ትልቅ ጉዳት ነበር።

ያም ሆነ ይህ እሥከ 1986ዓ.ም ድረስ ይህ ሕዝብ ራሱን አሥከብሮ እየኖረ ባለበት ወቅት አረፍ ዓይኔ የተባለ ገዥውን ወክሎ ከአማሮች ጋር ተደራደረ። በድርድሩ መሠረት ከ1986 እሥከ1989ዓ.ም ሦስት ዓመት አካባቢዎቹ በአማራው እንዲተዳደሩ ሆነ። በዚህ ጊዜ አማራው መሣሪያውን አሥረከበ። ከዚያ በኋላ ቀስ በቀስ አዘናግተው የአርሞዎች መስተዳድር ተጀመረ። በዚህ ጊዜ በአስኮ ወረዳ 34አማሮች ታሥረው የሞቱት ሞቱ፣ እንደመረው አበራም ከ15ዓመት እሥራት በኋላ ተፈተዋል፣ የተሰደዱም ተሰደዋል፣ በአንጫሮ ወረዳም እነ ዳኙ ልጄ ወርቅ፣ እነአቻምየለህ አሰፋ፣ እነ ደርቤ አሰፋ ወዘተ ተሰደዋል ። አህያድ ቁም በቀሉን በሚገባ ተወጥቷል። አነግንም አህያድንም እንዲፈነጩብን ያደረገ ወያኔ ነው።

(2ኛ) ምጽአተ ዐማራ

አሁን በቅርቡ ደግሞ በሞረሽ ወገኔ ዐማራ ድርጅት ተዘጋጅቶ ከወጣውና በገበያ ላይ ከዋለው ባለ 657 ገፅ “ምጽአተ ዐማራ” ከተሰኘው መፅሐፍ ለሌንጮ ከብዙ በጥቂቱ መልስ ከሚሆኑት ገፆች አጣቅሰናል።

(1) ገፅ 324 ጋራ ሙሉታ (የሐረርጌ አንዱ አውራጃ) ከጥንት ጀምሮ በርካታ አማሮች ይኖራሉ። ወያኔና አነግ ግንቦት 20ቀን 1983ዓም ሥልጣን ከያዙ በኋላ በክረምቱ ወራት ዐማራዎች ጋራ ሙሉታን ለቀው እንዲወጡ ውሳኔ አሥተላለፉ። ሐምሌ 18ቀን 1983ዓም ትጥቅ እንዲፈቱ ተደረገ። ሐምሌ 22ቀን 1983ዓም በዚሁ አውራጃ የነበሩ የኢሕአዴግ(ወያኔ) እና የአነግ ሠራዊት አባላት ምክንያቱ ለሕዝብ ግልፅ ባልሆነ ሁኔታ ጡብ ፈጥረው እርስ በርሳቸው ጦርነት ጀመሩ።

ነሐሴ 24ቀን 1983ዓም የአነግ ሠራዊት በጋራ ሙሉታ የሚኖሩ ዐማራዎችን ቤት በነፍስ ወከፍ በመፈተሽ 32 ዐማራዎችን እንዲታሠሩ አደረገ።

ከዚያም የፍጥኝ አሥረው ከጋራ ሙሉታ 18ኪሎሜትር ያህል ርቀት ካለው “ጅሌቻ” ከተሰኘው ገደላማ ቦታ ወሰደው ዐይናቸውን ሸፍነው ከፍተኛ ጭካኔ በተሞላበት መንገድ በጥይት ደብድበው ገደሏቸው። ከአንድ ዓመት በኋላ አጥንታቸው ተለቅሞ “ዶጉ መድሃኒዓለም” ከተባለ ቤተክርስቲያን በጅምላ እንዲቀበሩ ሆኗል። ከተገደሉት 32 ዐማራዎች መካከል የ27ቱ ማንነት ታውቋል። ሙሉ ስማቸው፣ ስታቸው፣ ነገዳቸው እና ዕድሜያቸው በሚገባ ዝርዝር አለን።

(2) ገፅ 326-327 ወተር በመጋቢት 1984ዓም በሐረርጌ የተፈፀመውን እልቂት ጋዜጠኞች ለአቶ አበበ ምትኬ ላቀረቡላቸው ጥያቄ ዕውነቱን ይናገራሉ። ይህን የሰማው የአነግ አባልና የአካባቢው አስተዳደሪ የሆነ ሰው የአቶ አበበ ምትኬን ዘጠኝ (9) ቤተሰብ አሥሮ ከእነነፍሳቸው በደኖ እንቁፍቱ ገደል ወርውሮ ጨረሳቸው።

በሐምሌ ወር 1984ዓም በዚሁ በወተር 48 ዐማራዎች ታርደው ተገደለዋል። 300አማሮችም ታሰሩ።

ለዚህ ዋና ምክንያቱ “ዐማራ” መሆን ቢሆንም፣ ወያኔና አነግ እንደገቡ ከጃራ እስላማዊ አሮሞ ቡድን ጋር አብረው መሥራት በመጀመራቸው ”በደርግ ዘመን ጃራዎችን ያስይዙ የነበሩት አማሮች ናቸው” የሚል ነው።

በጃራ ይመራ የነበረው የእስላማዊ የአሮሞ ፅንፈኛ ቡድን በደርግ ጊዜም ሆነ በወያኔና አነግ ዘመንም ክርስቲያኖችንና አማሮችን ሲገድል ኑሯል፣ እየገደለም ነው።

ያም ሆነ ይህ ወተር ለወራት ከታሰሩ በኋላ አነግ ከወያኔ ጋር ሲጣላ፣ የያዛቸውን አማራዎች ወተር የተለያዩ አካባቢዎች ገደለ፣ ገሚሶቹን በደኖ “እንቁፍቱ” ገደል ውስጥ ጨመራቸው።

ታሰረው ከነበሩት የወተር ዐገ ቀበሌ ነዋሪዎች ገደል ተወርውረው የተገደሉት ሰዎች ሥም ዝርዝር በከፊል ይኸውና

1. መንገሻ ቦጋለ	2. ወርቄ አሸናፊ	3. ሙሉጌታ ትርፌ
4. ሲሳይ ተስፋዬ	5. ሸመልስ ኃይሌ	6. መምህር ዘውዴ ጨፍቅ
7. አለማዬሁ ዓምድብርሀን	8. የሽ ደስታ	9. ብርሀኑ አይፎክሩ
10. እንግዳ ዘገዬ	11. ዳኝ ወንድሙ በየነ	12. አበራ መንገሻ
13. ወይዘሮ ወርቄ	14. ታዬ	15. አባተ ወልደዬስ
16. ይልማ	17. ተሸመ መርሻ	

ይህንን ግድያ የመሩት አነጎች 1. ዑጉምሳ 2. መገርሳ 3. ጫላ የተባሉ ናቸው።

በዚህ ወረዳ በዐማራው ሕዝብ ላይ ከተደረጉት በጭካኔነቱ ወደር ከማይገኝለት ዘግናኝ ግድያዎች መካከል አንዱ በእታፈራሁ ደጅኔ ላይ የተፈፀመው ነው። ይች ወይዘሮ በእህል ንግድ ሥላምትተዳደር ለፍታና ደክማ ያፈራቸው ንብረትና ሀብት በጉዳዮቿ እጅ እንደጣላት መረጃውን የሰጡ ሰዎች ያምናሉ።

በመጀመሪያ (ሀ) አሰሯት (ለ) ከዚያ ልብሷን አሥወልቀው አካላቷን አንድ በአንድ መቆራረጥ ጀመሩ (ሐ) ጡቷን ቆርጠው እንድትበላው አሥገደዷት (መ) ከመቀመጫዋ ላይ ሥጋዋን ቆርጠው ራሷ በራሷ እንድትበላው አደረጓት (ሠ) ብልቷንም እንዲሁ ቆራረጡት (ረ) በሰው ልጅ የመጨረሻ የሚባለውን ስቃይ አሰቃይተው ቆራርጠውና ከታትፈው ገደሏት።

(3)ገፅ 329 ከሐረር ከተማ 17ኪሎሜትር ርቀት ላይ ከምትገኘው ቀርሳ ቀበሌ 10 ዐማሮች በአነግ ተይዘው መቃብራቸውን እየቆፈሩ እያሉ ዝናብ ሲመጣ አነጎቹ ለመጠለል ትንሽ ራቅ ሲሉ 2 ዐማሮች ለማምለጥ ሞከሩ። ብዙም ሳይርቁ ከያዟቸው በኋላ “ይህ የምታዩት ሰማዩም ምድሩም የእኛ ነው፣ የት ነው የምታመልጡት፣ ነፍጠኛ አማራ” በማለት ጭካኔ የተሞላበት ድብደባ ፈጸሙባቸው።

ይህ ወቅት ወያኔና አነግ እየተጣሉበት ያለ ወቅት በመሆኑና አማሮችንም ትረፉ ሲላቸው፣ ወያኔ አነጎችን ገሎ ለአማራው በተዘጋጀው ጉድጓድ አዳፍኗቸው ሄደ። ይህ የእግዚአብሔር ተዓምር ነው።

(4)ገፅ 344 አሰቦት ገዳም ክረምት ላይ 1983ዓም 16 መነኮሳትና አርድእት እጃቸው ታስሮ፣ዓይናቸው ተሸፍኖ፣ በጀርባቸው ጥይት እየተኮሱ ወደፊት እንዲሮጡ በማድረግ “በኩርባ ጀርታ ገደል” እየተምዘገዘጉ ወደቁ፣መሬት ሳይነካም ተንጠልጥሎ የቀረ አሥከሬን ብዙ እንደነበር የዐይን ምሥክሮች ይናገራሉ።

(5)ገፅ 345 በአርባ ጉጉ አውራጃ በአማራው ላይ ሥለተፈፀመው ወንጀል የምሥክሮች ቃል መስከረም 10 ቀን 1984 ዓም አነግ መጣ።ዘሪሁን የሚባል በበቁሎ እየተመላለሰ የሚሠራ የአገልግሎት ሠራተኛ መንገድ ላይ በጥይት ተገደለ።

መስከረም 17ቀን በጆጁ ወረዳ አቡሌ ቀበሌ ገበሬ ማሕበር የአቶ እልፍነህ ጥግነህ 17 የቀንድ ከብቶች ተወሰዱ።በዚሁ ዕለት መርቲ ጆጁ ወረዳ ደግሞ አቶ እሸቱ የሚባል ከእነልጁ ተገደለ። የአማሮችን ሀብትና ንብረት መቀማት ቀጥሎና ችግሩ ተባብሶ መስከረም 29ቀን 1984ዓም የአቶ አበበ አክሊሉ ሚስትና ልጅ በጥይት ተመተው ልጃቸው ሲሞት ሚስታቸው ተረፉ።ጥቅምት 4ቀን 1984ዓም ወንጀሎ ቀርሳ ቀበሌ በአንድ ጊዜ ዘጠኝ (9) ሰዎች በጥይት ተደብድበው ሁሉም ተገደሉ።

(3ኛ) አነግ በአንድ ወቅት በሰጠው መግለጫ ላይ ሙሉ በሙሉ ድርጅቱ ኃላፊነት ባይወስድም የተወሰኑ ግለሰቦች ፈፅመውት ሊሆን እንደሚችል በ Human Rights Watch እንደተጠቀሰ ሌንጮ አይዘነጋውም።ታዲያ ሁሉንም አነግ አላደረገም ብሎ ሽምጦ መካድ ለምን አሥፈለገ?

ይህ በዚህ እንዳለ አነግ በትነግ ከተባረረ በኋላ በእነጦቢያ ፣በአሜሪካ ድምፅና በSBS በመሳሰሉት ያለውን እንከታተል፤

ጦቢያ ነሀሴ 17ቀን 1993ዓም

-አነግ ከአነሳሱ “የአሮሞ ሕዝብ በቅኝ ግዛት የተያዘ ሕዝብ ነውና ነፃ መውጣት አለበት”ባይ ነው።ከነፃ አሮሚያ በመለስ ድርድር ውስጥ መግባት “ለአበሾችና ለኢትዮጵያውያን መንበርከክና ማደር ነው” የሚሉ በአንድ ወገን ተሠልፈዋል።እነኚህም (1ኛ) ገላሳ ዲልቦ-የቀድሞ የደርግ የሕዝብ ድርጅት ጉዳይ ጸባይት ካድሬና የአነግ ዋና ፀሀፊ የነበረው (2ኛ) አቢይ ገለታ-በእናቱ የጎጃም አማራ የሆነው፣ በደርግ የመጀመሪያዎቹ ዓመታት የአሩሲ ክፍለ ሀገር ዋና አሥተዳዳሪና እሥከቅርብ ጊዜ ድረስም የአነግ የውጭ ግንኙነት ኃላፊ የነበረው፣(3ኛ) አባ ጫላ ለታ-የሌንጮ ለታ ወንድምና የአነግ ሠራዊት አዛዥ የነበረ። እነኚህ “የኢትዮጵያ ጉዳይ አያገባንም ባዮች” ናቸው።

ሌላው ወገን ደግሞ “አቋማችን የዓለምንና የአካባቢያችንን ሁኔታ ያገናዘበ ሊሆን ይገባል። ለአሮሞ ሕዝብ ብዛትና ሀብት የሚመጥን ቦታና መብት ለአሮሞ ሕዝብ ከተሰጠ፣ከቀሪው የኢትዮጵያ ሕዝብ ጋር መኖር የማይቻልበት ምክንያት የለም” የሚለው ቡድን አመራሩን ይዟል።በዚህ ቡድን ውስጥ (1ኛ) አባ ቢያ-በ1966ዓ.ም ሕዝባዊ እንቅስቃሴ ጅምር ላይ የከፋ ዋና አስተዳዳሪ የነበረው(2ኛ)ሌንጮ ባቲ-የውጭ ግንኙነት ኃላፊው (3ኛ) የአሁኑ ፀሀፊ ዳውድ ኢብሳ ይገኙበታል።

የአሜሪካ ድምፅ

2005ዓ.ም(በጎርጎሳዊያን/ግሪጎሪያን 2012) ታህሳስ መጨረሻ ላይ በሩ በረካ አነግን ወክሎ በአሜሪካ ድምፅ እንዲህ አለ "ከመገንጠል ውጭ አማራጭ የለም ይልና፤ እንደአሮሞ ብናስብ ፣ይህን የመሰለ ብዙሀን ሕዝብ፣ይህን የመሰለ የኢኮኖሚ ጀርባ የሆነ አገር እያለን፣ በቆዳ ሥፋትም በጣም ሠፊው ክልል ሆኖ እያለ፣ሁልጊዜ የአሮሞ ሕዝብ ወደጎን የተገፋ ነው" ብሎናል።የአነግ አቋም ያው እንደጥንቱ ነው።

SBS

2007-8ዓ.ም(በግሪጎሪያን/ጎርጎሳዊያን 2014) የአዴግ ሰዎች በ SBS ተጠይቆ እነ ሌንጮ ባቲ ደግሞ “ኢትዮጵያ እንደአገር አንድነቷ ተጠብቆ በሰላም ልትኖር የምትችለው ፌዴራል(የጎሳ) የሆነ ሥርዓት ውስጥ ሥትተዳደር ነው የሚል አመለካከት አለን ።ይህ ማለት ኢትዮጵያ ውስጥ የማንነት የፖለቲካ ጥያቄ ሥላላ መልስ ሠጥተን፣የተለያዩ ብሔር/ብሔረሰቦች ቋንቋቸውን የማስከበር፣የፖለቲካ መብታቸውን የመጠቀም፣የተፈጥሮ ሀብታቸው ላይ የማዘዝ፣ ራሳቸውን በራሳቸው የማሥተዳደር፣ከሌላ የኢትዮጵያ ሕዝቦች ጋር ደግሞ አብሮ የሚያስተዳድራቸው የፌዴራል አወቃቀር እንዲኖራቸው ነው የምንመኘው”ካለ በኋላ፣ የኢትዮጵያ አሥተዳደር “በብሔሮች መዋቀሩ ትክክል ነው፣ ባለው ህገ መንግሥት መታገል እንችላለን” ብሎናል።

ጠያቂው አሁን እንዳለው ቋንቋን መሠረት ያደረገ ፌዴራሊዝም ነው ወይስ እንደአሜሪካና አወስትራሊያ ዓይነት ብሎ ይጠይቃል?

ሌንጮ ባቲ ሲመልስ ይህ አሁን ያለው ቋንቋን መሠረት ያደረገ ፌዴራላዊ አወቃቀር ትክክለኛ ነው።ግን ዲሞክራሲያዊ ሥላሴሆነ የፖለቲካ ችግሮች እየታዩ መጥተዋል።

ጠያቂው አዲስ አበባን በተመለከተስ ብሎ ይጠይቃል?

ሌንጮ ባቲ ሲመልስ ፊንፊኔ ላይ ከሰሜን መጥቶ የራሱን ባህል አስፋፍቶ ኑሯል፣የአሮሞ ነች፣የፌዴራል ከተማ ነች።በታሪክ ባለቤትነት የአሮሞም ዋና ከተማ ሆናለች።

ልብ ያለው ልብ ይበል! እነኚህ ከዚህ በላይ የተጠቀሱት የአነግና የአዴግ ልዩነቶች፣ ልዩነቶች ሳይሆኑ አነጎች ካለው ከኢትዮጵያ ሁኔታ በመነሳት ለአንድ ዓይነት ግብ ሁለት የተለያዩ የታክቲካ አካሄዶችን በመጠቀም፣ሥነ ልቦናችንን ጠንቅቀው ሥለተረዱት፣ በሌሎቻችን ላይ የተለያዩ ጫናዎችና የማደነጋገሪያ ሽወዳ በማስቀመጥ የሚፈልጉትን ነገር ተግባራዊ ለማድረግ ነው።ከሦስት ዓመት በላይ ያስቆጠሩት አነግ እና አዴግ ብለው አንድ ዓይነት ግብ ያላቸው፣ነገር ግን ሁለት ሥም ያላቸው ድርጅቶች ሌላውን ሀብረተሰብ ግራ በማጋባትና እርስ በርሱ በመከፋፈል ድጋፍ ለማሰባሰብ ጭምር፣በሁለት አቅጣጫ ብቅ ብለው ግንጠላውን ሲያፋጥኑ ይስተዋላሉ።

አነግ ነኝ ባዩ በሩ በረካ የሚለን ብዙ ሕዝብ፣ሠፊ መሬትና ሀብት ያለን ሆነን ሥለተገፋን እንገነጠላለን ይለናል።ባንዲራውም በየሰላማዊ ሰልፉና በየሰብሰባው የምናየው ነው።

አዴግ(ውስጡ አነግ የሆነ ልብ ሊያማልልና ሊያታልል ካባውን ገልብጦ የመጣውን)ድርጅት የሚመሩት የአነግ መሥራቾች እነሌንጮ ለታ፣እነዲማ ነጎ፣እነሌንጮ ባቲ ወዘተ ናቸው።ዲማ ነጎ ከዳዊት ወልደ ጊዮርጊስ ጋር በአሜሪካ ድምፅ ቃለምልልስ ቀርቦ ሥለባንዲራው ተጠይቆ ሲመልስ ባንዲራችን ከአነግ ጋር አንድ ነው ብሏል።ሁለት የተለያዩ ድርጅቶች ሆነው አንድ ዓይነት ባንዲራ መጠቀም በራሱ ያላቸውን “አንተ በዚህ ሥራ እኔ በዚያ ልሥራ “የሚል ውሥጣዊ የታክቲክ አሠራር እንጅ፣የእነርሱም አቋም “የጎሳን ፌዴራሊዝም መሠረት ያደረገ ለአሮሞ ሕዝብ ብዛትና ሀብት የሚመጥን ቦታና መብት ለአሮሞ ሕዝብ ከተሰጠ ከቀሪው የኢትዮጵያ ሕዝብ ጋር መኖር የማይቻልበት ምክንያት የለም”ነው። ጥያቄው ግን ካልተሰጠሰ ወይም እንደሚመኙት ካልሆነስ ነው? ጦርነት ሊከፍቱ ነው ወይስ ሊገነጠሉ?

ለእነኚህ ድርጅቶች ተራው የአሮሞ ሕዝብ ድጋፉን ይሰጣል ወይስ አይሠጥም።ጊዜ ያሳዩናል።

አሮሞዎች ወደ ኢትዮጵያ ከመምጣታቸውና ከመውረራቸው በፊት የነበሩ የቦታ ሥሞቶች አሁን የሚጠሩበት ሥም በከፊል፤

የጥንት(ነባር) ሥም ነገዶች	በጋላ(በአሮሞ) የተሰጠ ሥም	ነባርና ነዋሪ
ፈጠጋር አዳል፣ሀዲያ፣ጉራጌ	አርሲ፣ሲዳሞና ጎምጎፋ	ዐማራ፣ሜያ፣
ደዋሮ ከምባታ፣ዐማራ፣ጉራጌ	ሐረርጌ	ሀዲያ፣
እንዶጥና ዐማራ	ጉለሌ፣የካ፣ፊንፊኔ፣እንጦጦ(አዲስ አበባ)	ሜያ፣
ግራርያ ሜያ	ሰላሌ	ዐማራ፣
እንደገብጣን ዐማራ	ሜታ	
ቤተ አማራ(ገነቴ) ዐማራ	የጁ	
አንጎት አገው	ራያ	ዐማራ፣
ላኮ መልዛ አዳል	ወሎ	ዐማራ፣
መካነ ሠላም ዐማራ	ቃሉ	
ሠገነት ዐማራ	ወረሂመኖ	
ዋስል(ቤተ ጊዮርጊስ)	ወረኢሉ	

ዐማራ		
ቤተሳባ	ወረባቦ	
ዐማራ		
ቢዛም	ቄለም(ምዕራብ ወለጋ)	ዐማራ፤
ጋፋት፣እናርያ፣አንፊሎ		
ዳሞት(የጊቤ ወንዝንና የዛሬውን ጎጃም ይጨምራል) ጎጃም፣ሌቃ(ምሥራቅ ወለጋ)		ዐማራ፤
ጋፋት፣እናርያ		
ዝሆን ጆሮ	የረርና ከረዩ	ዐማራ፣ሜያ፤
ሀዲያ፣ከምባታ		
ላሎ ቅሌ	ኢሉባቡር	
እናርያ፣አንፊሎ		
ገሙ	ጂማ	
ዐማራ፣ጃንጃሮ		
ባሊ	ባሌ	
ዐማራ፣ሜያ		
ገንዝ	ጅባትና ሜጫ	ዐማራ፣ሜያ፤
ሀዲያ፣ከምባታ		
ወጂ	ውንጂ	
ዐማራ		

ዋቢ መጻሕፍት

- ይልማ ደሬሳ የኢትዮጵያ ታሪክ በ16ኛው ክፍለ ዘመን፣ብርሀንና ሰላም ማተሚያ ቤት አዲስ አበባ 1959ዓ.ም
- ተክለዳዲቅ መኩሪያ የግራኝ አህመድ ወረራ ብርሀንና ሰላም ማተሚያ ቤት አዲስ አበባ 1966ዓ.ም
- ሞረሽ ወገኔ ዐማራ ድርጅት ምጽአተ አማራ ዋሽንግተን ዲሲ 2009ዓ.ም
- ሚጉኤል ዴ-ካስታሆንዝ የፖርቹጋሎች ጀግንነት ተርጓሚዎች ዶክተር ሙራድ ካሚልና አቶ ዮናስ ቦጋለ፣ተስፋ ማተሚያ ቤት አ.አ.1952ዓ.ም
- ጦቢያ አነግ አ.አ. ነሐሴ 17ቀን 1993ዓ.ም.
- አባ ኒቆዲሞስ አሰፋ በኢሳት ቃለ ምልልስ
- ቦሩ በረካ (የአነግ አመራር) በአሜሪካ ድምፅ ቃለ መጠይቅ 2005(በጎርጎሳዊያንግሪጎሪያን2012)

ሌንጮ ባቲ(የአዴግ አመራር) NSBS ቃለ መጠይቅ 2007-2008(በጎርጎሳዊያንግሪጎሪያን2014)ዓ.ም Alvarez, Francisco: Verdadeira Informacao-የግራኝ አህመድ ወረራ በተባለው የተክለ ጻዲቅ መኩሪያ መፅሐፍ ውስጥ የተተረጎመ።

Conti ,Rossini: Storia di Etiopia,Corpusco 1958 Liber Axume Corpusco 1962

Cerulli ,Enrico: Studi Etiopia-Storia di Harar

Bassett, Rene: Etudes Sur L’histoire d’Ethiopie(ከአረብ ፋቂህ አብደል ቃድር መፅሐፍ ተወስዶ በዚህ መፅሐፍ ወስጥ የተተረጎመ)

Guidi ,Ignazio: Histoire genti Galla, Corpusco,Louvian, 1960(በ1530ዎቹ አባ ባሕርይ ሥለአርሞዎች አመጣጥ በግ ዕዝ በእጃቸው የፃፉት ማስታወሻ በዚህ መፅሐፍ ውስጥ ተተርጉሟል)

Manroe, Jones: Histoire de L’Abissinie, 1936 Roma

Pereira, E : Chronica de Susenyos,Corpusco,1962

ማሳሰቢያ! ወያኔና አነግ ከአገሪቱ መሬት የዝሆን ድርሻቸውን ወስደው አማራውን እርቃኑን ካሰቀሩ በኋላ “የአርሞ ሕዝብ ብዛት አለው፣ሀብቱም ተዝቆ አያልቅም፣ክልሉም ሰፊ ነው፣በዚያው ልክ ተጠቃሚ መሆን አለበት ይህ ካልተደረገልን የኢትዮጵያ አንድነት አይታሰብም ሲል የነሌንጮ ቡድን፣አነግ ደግሞ እንገነጠላለን የሚሉትን የልጆች ማስፈራሪያ አንግበዋል።ይህንን ከገፉበት፣አለቃ ገብረ ሀና “እዚያም ቤት እሳት አለ” እንዳሉት፣ከዚህ በላይ የተዘረዘሩትን ሥሞች ወደቀድሞው ሥማቸው መመለስ እና ነባር ነገዶችም የባለቤትነት ቦታቸውን መልሰው መያዝ ይኖርባቸዋል።ለዚህ ደግሞ የሚከፈለው መሥዋዕትነት ተከፍሎም ቢሆን ይሆናል እንጅ ወያኔና አነግ የሸነሸኑትን ተቀብለን አንኖርም።ይህ ሲሆን የሚኩራሩበት ሀብትም ክልልም እና የሕዝብ ብዛትም ይመናመናል።ምክንያቱም የሌሎችን ቦታና ሀብት ሥለወሰዱ፣የአርሞ ሕዝብ የሚባለውም በግዳጅ የተያዙትም የተለያዩ ነገዶች ሲለዩ ይኮሰምናል። ከዚያ በኋላ ሁላችንም ልካችንን እናውቃለን።

“የሰው በልቶ አያድሩም ተኝቶ” እንደሚባለው የጊዜ ጉዳይ ካልሆነ በስተቀር በምንግባባበት መንገድ መግባባታችን አይቀሬ ነው።

የወያኔ ትግሬዎች ላይ ማተኮር ሲገባ ለምንድነው ሥለአነግ የሚነሳው የሚሉ ተችዎች ካሉ መልሱ “የወያኔ ትግሬዎች የአማራውን ዘር ለማጥፋት ቀደም ሲል በሥውር አሁን ደግሞ በግልፅ ጦርነት ሥለአወጁበት፣አማራው በወያኔ ትግሬ ላይ ከማተኮር አልፎ፣ የሞት የሸረት ትግል ሥለሚያካሂድ በአማራው ላይ ያተኮራችሁ ተችዎች ከአማራው ራስ ወርዳችሁ በወያኔ ላይ እንድታተኩሩ ምክሬን እለግሳለሁ። በኤርትራ ያሳዩነውን ንዝህላልነት በተመሳሳይ ሁኔታ በእነአነግና በመሥራቾቹ ሊደገም ዳዴ ሲል በመገንዘባችን “ከኋላ ወየው ጠንቀቅ ብለህ ቆየውን” መምረጣችን የግድ ነው።

መታወቅ ያለበት ጉዳይ አብሮ በመኖር ሁሉም ተጠቃሚ ነው። በመለያየት ሁሉም ተገጅ ነው። አማራው! ይህንን ጠንቅቆ በመረዳቱ ያላንዳች መታከት፣ ተቻችለን እንኩር ብሎ እየሞተም ለምኗል። አሁንም ቢዘገይም ተሟጦ አላለቀምና አብሮና ተሳስቦ ለመኖር ማንኛውም ነገድ ያስብበት። ወያኔም ተለምኖ ነበር። ልመናው ለኢትዮጵያ አንድነት ሲባል ነበር። ግን እንደፍርሀት ቆጠረው። የግፉ ፅዋም ሞልቶ ሲፈስ ውጤቱ እንደምናየው ሆኗል። ከእንግዲህ የፈጀውን ጊዜ ይፈጃል እንጅ አንላቀቅም። ከትግሬ ጋር አብሮ መኖር የሚያከትም ከሆነ፣ የጊዜ ጉዳይ ካልሆነ በስተቀር ከተከዜ ወዲህ ብቻ ሳይሆን ከተከዜም ወዲያ እሥከ አምባላጌና ማይጨው ያለውን መሬታችንን እናስመልሳለን።

የኢትዮጵያ አንድነት የተደመሰሰውና የጠፋው ወይም ያለቀለት የትግሬ ወያኔዎችና አነግ በሽግግር መንግሥት ተብዬው 1983ዓ.ም ተሰብስበው አገሪቱን ሲሰነጣጥቁና ሕዝቡንም ሲያመሰቃቅሉት ነው። ይህም አካሄዳቸው፣ አፈፃፀማቸው፣ ከህገ መንግሥቱ አንቀፅ 39 ጀምሮ በጎሳ እሥከመሸንሸን መድረሳቸው ቁልጭ አድርጎ የሚያሳዩን ቢለዎ እንደተሳለፈን ነበር። ከዚያን ጊዜ ጀምሮ አማራው ለእርድ እንደቀረበ ክቡር አሥራት ወልደደስ ቀድሞ ሥላገባቸው ከባልደረቦቻቸው ጋር በመሆን መዐሕድን በማቋቋም የእሳት አደጋውን ለማጥፋት ሲጥሩ፣ ከትግሬው ወያኔ ባልተናነሰ መልኩ ራሱ አማራ ነኝ ባዩ ጭምር ፀረ-አማራነትን በማሥተጋባት ታገላቸው፣ ታገለገሉ። እኛም በየአገሩ የነበርን ወገኖች ጥቂትም ብንሆን “አማራ ብሎ መነሳት ዕብደት ነው” እያለ የገዛ ወገኖችን የጭቃ ጅራፉን ቢያጮሁብንም ምንም ሳይበግረን እሥከቻልን ብንጥርም ሁሉም ነገር ከፕሮፌሰር አሥራት ጋር አረፈ።

አማራው ወገኖችን በአማራነት አልደራጅም ብሎ የራሱን ድርጅት አፍርሶ፣ በምኞትና በፍላጎት ብቻ ታጥሮ በተጨማሪ የሌለንና ያለቀለትን የኢትዮጵያን አንድነት መፈክር ይዞ ሲንገዛገዝ፣ ጠላት ያለማቋረጥ ለ25ዓመታት በአማራነት እየመረጠ ሲቀጠቅጠው፣ ሲያባረው፣ ሲያጠፋውና ሲገለው ኖረ። ይህን ሁሉ ዓመታት ጠላት ለመጠናከር እና ብዙ ነገር ለማውደም ጊዜ ከማግኘቱም በላይ፣ አማራውን በአማራነት እየገደለው በኢትዮጵያ አንድነት መንገዳቸው፣ ቀሪውን አማራ ከማስጨረስና የአማራውን ሠቆቃ ከማራዘም በስተቀር መፍትሄ እንደማያመጣ የተረዳው፣ ትናንት ከእርሱ አብራክ የወጣው ወጣት አማራነቱን አጉልቶ ብቅ ሲል የተሰማኝ ደስታ ወሰን የለውም። ሥመኘው የኖርኩትም አማራው ለማንነቱ ቆርጦ ሲነሳና ሲታገል ማየት ነበር። እደግ ተመንደግ እለዋለሁ። እኔም እሥከህይወቴ ፍፃሜ ከጎኑ ነኝ። የሞረሽም ያልተቋረጠ የቅስቀሳና የማንቂያ ሥራዎች ተግባራዊ ሆነዋል፣ የሚያስመሰግነው ነው። አማራ ብለው ለተነሱት የአማራ ድርጅቶችም ሆነ ግለሰቦች አክብሮታችን ትልቅ ነው። በተለይ ደግሞ አሁን እንደጀመራችሁት ተቀራርባችሁ አንድነታችሁን እያጠናከራችሁ በሄዳችሁ ቁጥር ሁላችንም እንደአንድ ሰው ማሰብ እንጀምራለን። ጊዜውም ሩቅ አይደለም።

መደምደሚያ! የአማራ ማንነቱ በወያኔ ትግሬዎችና በሌሎች ፀረ-አማራ ኃይሎች ሥለተካደና ሊያጠፉት ሥለሚቅነዘነዙ እንዲሁም የመኖር ዋስትናውና ህልውናው አጠያያቂ በመሆኑ የራሱን ማንነት ለማሥከበር ቆሟል። አማራው ዛሬ ከምድረ ገፅ ከመጥፋቱ በፊት ለራሱ ህልውናና ለማንነቱ ብቻ እንደሚዋደቅ መታወቅ አለበት። ይህም

መብቱ መሆኑን መቀበል የግድ ነው። ይህንን መብቱን ለማስከበር ሲታገልና ሲዋደቅ ችግሩን ተረድተው ከጎኑ ከመቆም ይልቅ፣ ቀደም ሲል እየተጠቃና ሳይገል እየሞተ በተጓዘበት መንገድ እንዲቀጥልና እንዲያልቅ የሚመኙ ካሉ ምኞት ብቻ ሆኖ ይቀራል።

በአማራው ላይ ግፍ የሠሩና የሚሰሩ የዘር ቡድኖችን እያቀማጠሉ፣(1) “አማራው በአማራነት መቆሙ ወያኔ በቀደደው ቦይ መፍሰስ ነው” ለሚሉት ጠላቶች መልሳችን “ያረጀ ያፈጀ የማዘናጊና ትጥቅ አስፈች ንግግር ስለሆነ ተቀባይነቱ አክትሟል” ነው። (2) “አማራውን አክራሪ” ሆኗል ለሚሉት ኃይሎች፣አማራው ሞቶ እነርሱ መኖር የሚመኙና ከወያኔ ለይተን የማናያቸው ጠላቶች ሥለሆኑ፣መልሳችን “የከረረው ይበጠስ” ነው።

ከእንግዲህ አማራው አምርሯል፣የጀመረውንም ከፍጻሜ ሳያደርስ እንደማይቆም እቅጩን አውቆ አብሮ መቆም ነው። አለዚያ ከአማራው ራስ ወርዶ አርፎ መቀመጥ ወይም የራስን ሥራ መሥራት ነው።

ለግንዛቤ ያህል! ጋሎች(አሮሞዎች) የአሮሞ ሥሞች ያሉባቸውን ቦታዎች፣የእኛ የሚሉት አባዜ ውስጥ መግባታቸውን ዛሬ ላይ ቆሜ ሳየውና ሥመለከት፣በግራኝ ወረራ ከደቀቀና ከተዳከመ የአማራ ጦር ጋር ገጥመው አማራ በብዛት በሚኖርባቸው አካባቢዎች ከተሸነፉ በኋላ፣ብዙ በሥማቸው የቀየሯቸውን የአሮሞ ሥሞች ለምን አማራው እሥከዛሬ ወደጥንት ሥማቸው አልቀየረም የሚል ቁጭት ቢያድርብኝም፣ አማራው በባህሉ አብሮነትን እንጅ ሥም ላይ እንደነሱ አለመንጠልጠሉንና ሥም ወደመቀየር አለመሄዱን ሳጤን ትልቅነቱን እረዳለሁ። ከእንግዲህ ወዲህ እኛ በጥንት ሥሞቻቸው መጥራትን እንጀምራለን።

አያሌው ፈንቱ